

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**VPLIV TUJIH NEPOSREDNIH INVESTICIJ NA
GOSPODARSKI VZPON IRSKE**

Ljubljana, oktober 2007

IVAN VODOPIVEC

IZJAVA

Študent Ivan Vodopivec izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom dr. Tjaše Redek, in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 5.10.2007

Podpis: _____

Kazalo

1	Uvod	1
2	Osnovni podatki o Irski	2
3	Gospodarski razvoj Irske	4
3.1	Od protekcionalizma do priključitve Evropski uniji (1958-1973)	4
3.2	Od priključitve EU k enotnemu gospodarskemu prostoru (1973-1987)	6
3.2.1	Izboljšanje izobraževalnega sistema	8
3.2.2	Fiskalna stabilizacija	9
3.3	Izjemna gospodarska rast po uvedbi enotnega evropskega trga	10
3.3.1	Preobrat pri migracijah	13
3.3.2	Politika deviznega tečaja	14
4	Vpliv tujih neposrednih investicij na gospodarski razvoj Irske	15
4.1	Zgodovinski pregled priliva TNI	15
4.2	Dejavniki, ki so naredili Irsko privlačno za tuje neposredne investicije	17
4.2.1	Ključni dejavniki, ki so omogočili spremembo Irske	17
4.2.2	Ponudba poceni izobražene delovne sile	18
4.2.3	IDA	18
4.2.4	Odskočna deska za izvoz v EU	19
4.2.5	Davčna politika	20
4.2.6	Sredstva iz evropskega proračuna	21
4.3	Učinki priliva tujih neposrednih investicij	22
4.3.1	Učinki razlivanja in koristi gospodarstva prejemnika tujih neposrednih investicij	25
4.3.2	Hitrost učinkov razlivanja	25
4.3.3	Dejanski vpliv TNI na domača podjetja	26
4.4	Druga plat Irske zgodbe o uspehu	27
5	Položaj Irske danes in izzivi za prihodnost	29
6	Sklep	33

1 Uvod

Leta 1930 je George Bernard Shaw dejal, da upa, da bo na Irskem, ko bo konec sveta, ker je Irska vedno bila petdeset let za časom. To je držalo že od nekdaj, ker je bila Irska vedno v podrejenem položaju, pa vse do konca osemdesetih, ko je Irska začela dosegati zavidljive stopnje rasti in je te stopnje rasti obdržala čez devetdeseta. Njen BDP je tako porasel, da je po BDP na prebivalca preseгла celo Veliko Britanijo, za katero je vedno krepko zaostajala in je bila tudi pod njeno ekonomsko in politično nadvlado. Mnogi raziskovalci so Irski zaradi doseganja visokih stopenj rasti konec osemdesetih in v devetdesetih letih prejšnjega stoletja nadeli naziv Keltski tiger.

Irska konvergenca s povprečjem življenjskega standarda v Evropski uniji je bila zelo hitra v obdobju devetdesetih let prejšnjega stoletja. V enem desetletju se je premaknila iz zaostanka (kjer je bila čez šestdeseta, sedemdeseta in osemdeseta leta), ko je dosegala 70 odstotkov povprečja EU BNP na prebivalca, na nivo EU (Barry, 2002, str. 1).

Tako hiter gospodarski razvoj je Irski prav gotovo uspel zaradi ogromnega priliva tujih neposrednih investicij. Ta pa se ni zgodil sam od sebe, ampak je na to vplival pravi arzenal dejavnikov, ki so s skladnim in dopolnjujočim se delovanjem naredili Irsko atraktivno destinacijo za tuje neposredne naložbe. Poleg ekonomske politike, ki se je leta 1958 s Programom za ekonomski razvoj (Barry, 2006, str. 3) spremenila iz visoko protekcionistične v zelo liberalno in odprto za tuje neposredne investicije, so na privlačnost Irske vplivali še: davčne in finančne vzpodbude, mlada in izobražena angleško govoreča delovna sila, aktivna politika privabljanja investicij, članstvo Irske v Evropski uniji, politična stabilnost, centralizirani sistem plačnih pogajanj in posledično relativno nizki stroški dela po zahodno evropskih standardih.

Z učinkovito politiko privabljanja tujih izvozno usmerjenih neposrednih investicij je Irska gospodarstvo preobrazila iz pretežno agrarne na domači trg usmerjene industrije v visoko tehnološko izvozno industrijo z visoko dodano vrednostjo. Tako se je Irska povzpela od držav z repa razvitosti Evropske unije med države z najvišjim BDP na prebivalca in po ocenah revije The Economist med države z najvišjo kvaliteto življenja. Irski BDP per capita je leta 1986 dosegal 64 odstotkov evropskega povprečja in nezaposlenost je bila za 18 odstotkov višja kot povprečje EU (Berry, B.I., str.1). Emigracije, večni problem Irske, ki so svoj vrhunec dosegle leta 1957, ko se je izselilo 60.000 prebivalcev, kar je predstavljalo 2 odstotka prebivalstva Irske, so se spreobrnilo v imigracije, saj se je veliko irskih izseljencev vračalo na Irsko, tem pa so se pridružili tudi drugi iskalci zaposlitve in iskalci azila.

Mnogi raziskovalci postavljajo razvoj Irske s pomočjo tujih izvozno usmerjenih neposrednih investicij pod vprašaj in predlagajo, da bi morali za oceno razvoja Irske upoštevati bruto nacionalni proizvod in ne bruto družbeni proizvod, saj je prav pri Irski vidna velika razlika

med njima. Pod vprašaj pa postavljajo tudi t. i. »spilover efect« ali, če ga poslovenimo, »učinek razlitja«, ko naj bi se domača podjetja hitreje razvijala, ker naj bi se učila od tujih in jih posnemala. Do učinka razlitja pa naj ne bi prišlo, ker tuja podjetja ščitijo svoja znanja in postopke dela ter naj v glavnem ne bi sodelovala z domačimi podjetji pri nabavi polproizvodov, kar predpostavlja ekonomska teorija, ampak naj bi jih uvozila. Prav tako naj ne bi bila visoka rast irskega BDP posledica gospodarskega razvoja Irske, ampak posledica dejstva, da je Irska zanimiva predvsem za patentno intenzivna podjetja, ki s transfernimi cenami iščejo najugodnejšo globalno davčno obremenitev in s tem dvigajo irski BDP.

Namen tega diplomskega dela je ugotoviti, kako so tuje neposredne investicije vplivale na gospodarski razvoj Irske. V diplomskem delu me tudi zanima, kako je gospodarski razvoj potekal, kje je Irska danes in kateri dejavniki so še pripomogli pri oblikovanju Irske kot destinacije za TNI. Prav vsaka medalja ima dve plati, tudi zgodba o uspehu Irske. V diplomskem delu so predstavljene kritike razvoja Irske s pomočjo tujih neposrednih investicij.

V diplomski nalogi najprej predstavim splošne podatke o Irski. Sledi poglavje, v katerem je predstavljen gospodarski razvoj Irske skozi čas in ključni dejavniki, ki so vplivali na ta razvoj. V nadaljevanju je predstavljen vpliv tujih neposrednih investicij na gospodarski razvoj Irske in ukrepi ekonomske politike, ki so tuje neposredne investicije spodbujali. V zadnjem poglavju so podane ugotovitve o Irski danes in o njenih načrtih za prihodnost.

2 Osnovni podatki o Irski

Republika Irska leži na otoku Irska, ki se nahaja v severnem Atlantskem oceanu zahodno od Velike Britanije. Republika Irska na otoku zavzema pet šestin ozemlja, eno šestino pa zavzema Severna Irska.

Tabela 1: Splošni podatki o Irski

Območje:	72,280 km ²
Prebivalstvo:	4,062,235 prebivalcev (ocena leta 2006) 40 odstotkov populacije živi znotraj sto kilometerskega območja
Starostna struktura:	0-14 let: 20,9%
	14-64 let: 67,6%
	nad 65 let: 11.6%
Stopnja rasti prebivalstva:	1,15%
Neto stopnja migracij:	4.87 migrantov na 1000 prebivalcev
Pričakovana življenska doba:	77.73 let

Vir: Ireland Fun Facts, 2007

Kelti so na Irsko prišli med leti 650 in 150 pred našim štetjem. Konec osmega stoletja so se začele invazije Norvežanov, ki so se končale, ko je kralj Brian Boru premagal Dance leta 1014. Nato so se v dvanajstem stoletju začele invazije Angležev, ki so se nadaljevale v več kot sedem stoletij trajajočem sporu med Irci in Angleži. Leta 1916 se je začela gverilska vojna, ki se je končala leta 1921 z neodvisnostjo 26 južnih dežel od Velike Britanije. Šest severnih dežel je ostalo del Velike Britanije vse do danes. (Ireland Fun Facts, 2007)

Ob osamosvojitvi je Irska imela povprečen življenjski standard blizu povprečja večine evropskih držav. Po koncu druge svetovne vojne pa je Irska štirideset let nosila naziv »evropski revež.« Obstaja veliko razlag, kako je Irski uspel preobrat na začetku 21. stoletja. Nacionalistična interpretacija za pomanjkanje razvoja Irske pred letom 1950 krivi Veliko Britanijo in navaja, da se je stanje v irskem gospodarstvu izboljšalo, ko se je končala odvisnost od trga Velike Britanije (Collins, 2006, str. 2).

Vseeno pa se je gospodarska navezanost na Veliko Britanijo nadaljevala, saj je bilo 98 odstotkov izvoza namenjeno v Veliko Britanijo, prav tako pa je bila irska valuta vezana na britanski funt. Glavne spremembe so bile uvedene po volitvah leta 1932. Takratna vlada je vodila politiko ekonomske samozadostnosti in je spodbujala razvoj domačega gospodarstva z visokimi zunanjetrgovinskimi omejitvami, saj naj bi domača razvijajoča se industrija potrebovala zaščito v svoji razvojni fazi pred že razvito industrijo iz Velike Britanije (Ruane, 2004, str. 14). Vlada je hitro uvedla visoke carine in uvozne kvote ter omejila tuje investicije. Kljub gospodarski vojni Velike Britanije proti Irski, ki so jo sprožile te omejitve, se je nova industrijska strategija pokazala kot uspešna za rast industrijske proizvodnje in naraščanje zaposlovanja v letih od 1932 do 1939. Nova industrijska strategija pa je bila ranljiva pri kroničnih strukturnih problemih. Vlada ni nikoli omejila uvoza primarnih surovin in polproizvodov z namenom vzpodbujanja domače proizvodnje. To pa je pripeljalo do tega, da je država postala odvisna od uvoza za ključne faktorje proizvodnje, kar je povzročilo težave v plačilni bilanci. Nato so na željo irskih industrialcev uvedli nove, nižje carine (O'Connor, 2001, str. 5).

Teorijo odvisnosti lahko ponovno uporabimo za Irsko po letu 1990, in sicer za zamenjavo odvisnostnega odnosa z nekdanjimi kolonialnimi velesilami z novo odvisnostjo od priliva TNI na Irsko. Za novo irsko odvisnost so značilna radikalna prosta trgovina, prosto podjetništvo in prevlada tuje industrije. Obstaja direktna povezava med tem in med pomanjkanjem kritične mase domače industrije, ki bi se zoperstavila pritiskom te radikalne proste trgovine. To povzroča naraščajoče socialne neenakosti, kar se vidi v oblikovanju bogatega razreda investorjev na račun nizko izobraženega storitvenega razreda (Collins, 2006, str. 3).

Finančna kriza, ki je leta 1956 pestila Irsko, je povzročila korenito spremembo ekonomske politike iz protekcionistične v odprto, izvozno usmerjeno gospodarstvo. Nova ekonomska politika je spodbujala izvozno usmerjeno rast s poudarkom na svobodni trgovini, dajanju

vzpodbud izvozu in investicijskim vzpodbudam. Zakon, ki je omejeval tuje lastništvo, je bil ukinjen in nadomeščen s politiko sistematičnega vzpodbujanja tujih investicij z nično stopnjo davka na dobiček na proizvodnjo za izvoz, atraktivnimi investicijskimi vzpodbudami in s popolno ukinitvijo carinskih ovir (O'Connor, 2001, str. 6).

Liberalizacijski ukrepi so hitro povečali trgovanje Irske z ostalimi državami, saj so pritegnili veliko podjetij iz ZDA, ki so izvažala v kontinentalno Evropo, za razliko od domačih podjetij, ki še danes največ izvozijo v Veliko Britanijo. Vstop Irske v Evropsko unijo in kasneje oblikovanje enotnega gospodarskega prostora sta napravili Irsko še bolj privlačno za tuje neposredne investicije. Izboljšanje izobraževalnega sistema in s tem razpoložljivost izobražene delovne sile, uvedba nizkega davka na dobiček tudi za storitvene dejavnosti, pomoč Evropske unije in delovanje institucij socialnega partnerstva so še povečale konkurenčne prednosti Irske in posledično so se tuje neposredne investicije na Irsko povečevale, s tem pa se je povečevala gospodarska rast Irske, ki je postala najvišja v Evropski uniji.

3 Gospodarski razvoj Irske

Gospodarski razvoj Irske lahko razdelimo v tri faze, ki so jih zaznamovali različni dejavniki, ki so ugodno vplivali na razvoj Irske. Za začetek razvojne poti Irske lahko označimo usmeritev Irske od protekcionizma k prosti trgovini. Drugo obdobje je zaznamovala priključitev Irske Evropski uniji in opaznejši prilivi tujih neposrednih investicij. Za tretje obdobje je bilo ključno oblikovanje enotnega gospodarskega prostora in izredne stopnje gospodarske rasti.

3.1 Od protekcionizma do priključitve Evropski uniji (1958-1973)

Irška je ohranila protekcionizem še desetletje po tem, ko so se ostale evropske države usmerile k prosti trgovini. V povojnem »boomu« so zahodno evropske države dosegale letne gospodarske rasti okrog 6 odstotkov, medtem ko je protekcionistična Irška stagnirala z gospodarsko rastjo manj kot 2 odstotka in rastjo zaposlovanja manj kot 1 odstotek. Potreba po uvozu bolj razvitih kapitalnih in potrošnih dobrin, ki jih na Irskem niso mogli proizvajati, je vodila v krizo plačilne bilance in makroekonomsko nestabilnost. Kriza v gospodarstvu je po letu 1950 prisilila več kot 400.000 Ircev, od populacije treh milijonov, v emigracijo (Barry, 2006, str. 3).

Do konca petdesetih let je bilo jasno, da se mora ekonomska politika popolnoma preoblikovati. Prvi Program za ekonomski razvoj, ki je odstranil protekcionizem in spodbudil tuje neposredne investicije, je bil uveden leta 1958. Angleško-irski sporazum o prosti trgovini, ki je sprostil trgovino z irsko glavno trgovinsko partnerico tistega časa,

Veliko Britanijo, je stopil v veljavo leta 1966. Nato je Irska leta 1973 pristopila v Evropsko gospodarsko združenje (EEC). Korak k odprti trgovini je bil pospremljen tudi z uvedbo ničte stopnje na dobičke pridobljene od proizvodov za izvoz in z liberalizacijo zakona o tujem lastništvu podjetij. Ker so takrat večino izvoza Irske predstavljali kmetijski proizvodi, je uvedba nove davčne stopnje le nekoliko znižala davčno osnovo (Barry, 2006, str. 3).

Velika Britanija je bila prva, ki se je odzvala na nove priložnosti. Vse bolj kot se je približevala priključitev EU, vse več tujih podjetij je vzpostavljalo proizvodnjo na Irskem.

Tabela 2: Število novih tujih podjetij, ki so vzpostavila proizvodnjo na Irskem

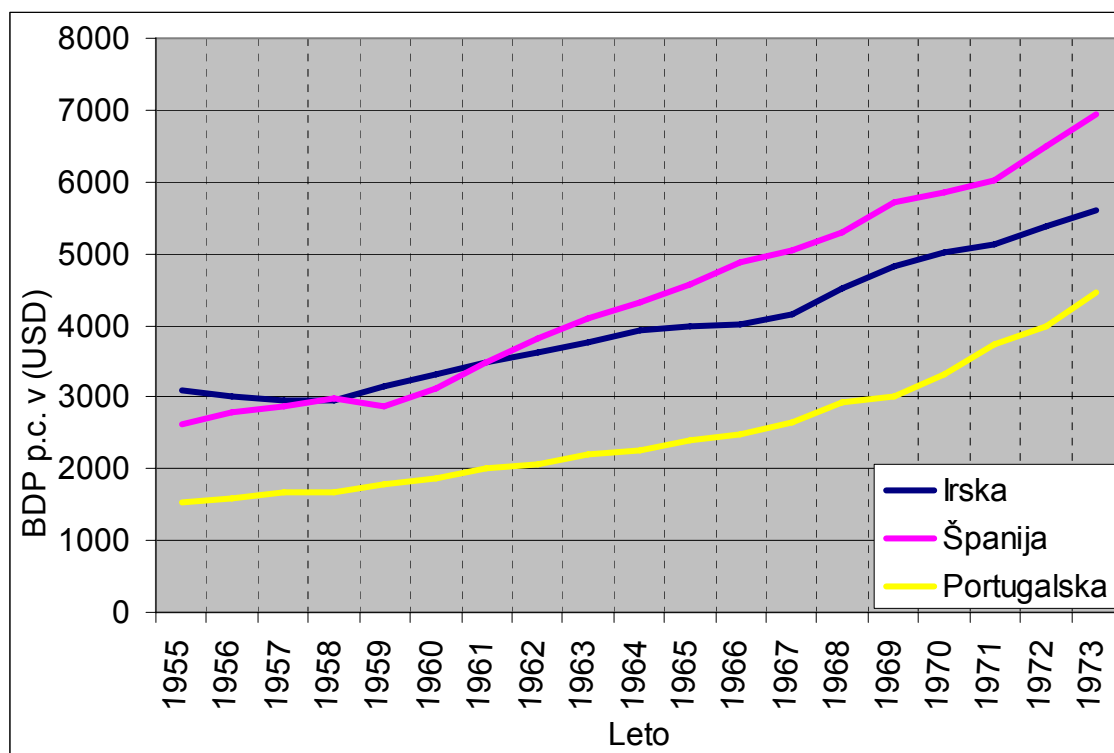
	1955-1959	1960-1964	1965-1969	1970-1973
Skupaj	30	86	116	168
UK	16	26	48	43
Nemčija	5	21	16	30
ZDA	5	20	27	55
Ostali	4	19	25	40

Vir: Barry, 2006, str. 4

V tem obdobju je Irska dovolila OECD, da izvede raziskavo o celotnem izobraževalnem sistemu. V poročilu, ki je izšlo leta 1965, ugotavljajo, da več kot polovica irskih otrok zaključi šolanje pred ali pri trinajstih letih. Po tem poročilu so leta 1967 uvedli brezplačno sekundarno šolanje, kar je povzročilo izjemno povečanje izobraževanja v teku sedemdesetih let in kasneje (Barry, 2006, str. 6).

Kljub zgodnjemu uspehu pri pridobivanju tujih neposrednih investicij se Irska v tem obdobju še vedno ni približevala povprečnemu evropskemu življenjskemu standardu (Barry, 2006, str. 6). Na sliki 1 vidimo gibanje bruto domačega proizvoda na prebivalca v USD za obdobje od leta 1955 pa do leta 1973 za tri gospodarstva, ki so bila takrat na repu razvitosti držav zahodne Evrope in za gospodarstvo Francije.

Slika 1: Bruto domači proizvod na prebivalca v USD za Irsko, Španijo, Portugalsko in Francijo za obdobje od leta 1955 do leta 1973

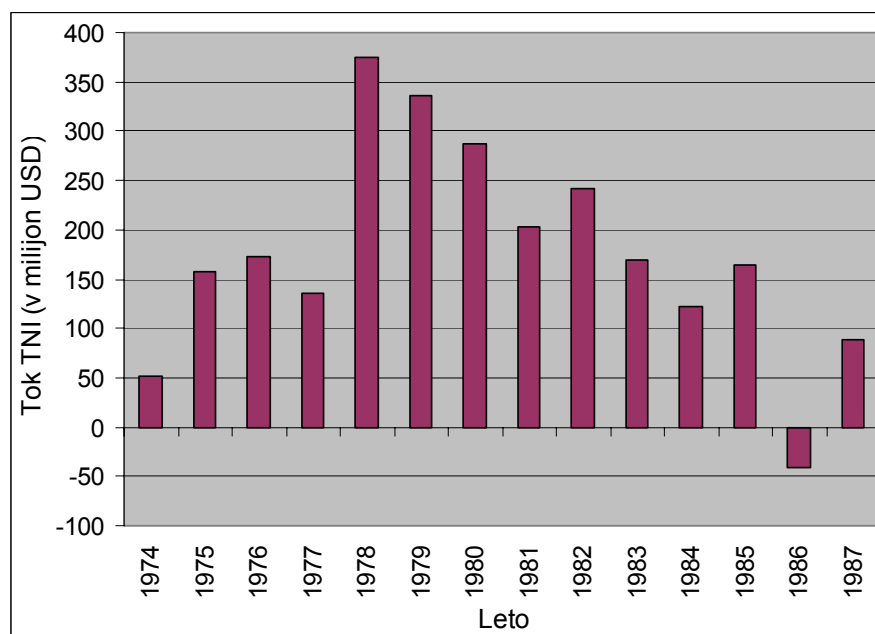
Vir: Economics Web Institute, 2007

3.2 Od priključitve EU k enotnemu gospodarskemu prostoru (1973-1987)

Čeprav je Irsko že ob vstopu v EU imela velik delež tujih neposrednih investicij, je število delovnih mest v tujih podjetjih zraslo za 23 odstotkov med 1973 in 1987 (Barry, 2006, str. 7). To ni niti nič posebnega, saj je bila Irsko v tem obdobju deležna velikega števila tujih neposrednih investicij. Izboljšanje izobraževalnega sistema, ki ga je sprožila objava poročila OECD, pa je omogočilo izšolanje zadostnega obsega izobražene delovne sile, ki so jo potrebovala prihajajoča podjetja.

Irsko proizvodnja v tuji lasti je v teku tega obdobja postajala vse bolj visoko tehnološka. Glavni investitorji v tem obdobju so bili s področja računalniške opreme, elektronskih komponent, farmacije, medicinskih in optičnih naprav. Porast visokotehnološkega sektorja se je nadaljeval v obdobje Keltskega tigra (Barry, 2006, str. 10).

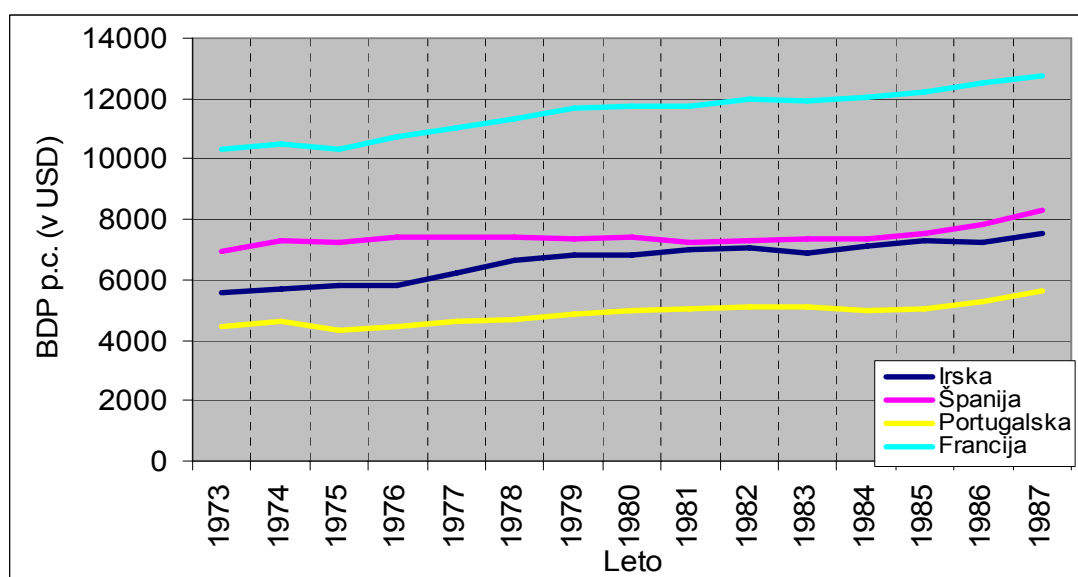
Slika 2: Tok tujih neposrednih investicij na Irsko v obdobju od leta 1974 do leta 1987 (v milion USD)

Vir: UNCTAD WID Country Profile: Ireland, 2005

Tudi v tem obdobju se Irska kljub nadaljnemu uspehu pri pridobivanju tujih neposrednih investicij ni približevala povprečnemu evropskemu življenjskemu standardu. To lahko pripišemo neustrezni makroekonomski politiki ob naftnih šokih, prav tako pa tudi dejstvu, da je v obdobju svetovne recesije revnejšim državam težje vzdrževati ustrezno monetarno in fiskalno politiko, zato je konvergenco težko dosegati, ko je svetovno gospodarstvo v krizi (Barry, 2006, str. 11).

Slika 3: Bruto domači proizvod na prebivalca za Irsko, Španijo in Portugalsko za obdobje od leta 1973 do leta 1983

Vir: Economics Web Institute, 2007

3.2.1 Izboljšanje izobraževalnega sistema

Hitre globalne tehnološke spremembe se odražajo v povečanem povpraševanju po delavcih z višjo izobrazbo. Ključna dejavnika inovativnega gospodarstva sta človeški kapital in inovacijski sistem. Človeški kapital je določen s faktorji, kot so splošna stopnja izobrazbe delovne sile, nivo tehnološko specifičnih znanj, ki jih poseduje delovna sila, in sprejetje globalne konkurenčne izobraževalne politike v domačem gospodarstvu. Za inovacijski sistem gospodarstva pa so odločilni raven raziskav in razvoja, sprejetje politik, ki spodbujajo inovacije, in nivo investicij v infrastrukturo novih tehnologij. Učinki razvoja človeškega kapitala in inovacijskega sistema se dopolnjujejo in določajo absorpcijsko sposobnost domače ekonomije. Za uravnoteženo rast gospodarstva je potreben uravnotežen razvoj človeškega kapitala in inovacijskih sistemov (Thangavelu, 2006, str. 2).

Leta 1990, ko je bil val tujih neposrednih investicij v sektor informacijskih in komunikacijskih tehnologij, je Irska naletela na problem pomanjkanja izobražene delovne sile. Število diplomiranih študentov je bilo premajhno za naraščajoče potrebe visoko tehnološke industrije, zato so uvedli spremembe za povečanje ponudbe izobražene delovne sile s področja te industrije. Irska je sprejela severno evropski model višje izobrazbe, ki se usmerja tako k tehničnemu kot k tradicionalnemu univerzitetnemu izobraževanju. Kot posledica tega se je število študentov vpisanih na univerze zmanjšalo s 75 odstotkov leta 1965 na 54 odstotkov leta 1990. Hkrati pa se je povečalo število študentov vpisanih na strokovno in tehnično izobraževanje z 2 odstotkov na 37 odstotkov v istem obdobju (Thangavelu, 2006, str. 13).

Odločitev za investicije v izobraževanje pa ni bila enostavna, saj sta irsko gospodarstvo in družba imela že večstoletno prevladujočo depresivno problematiko emigracije. Kot smo že povedali, se je prebivalstvo med letoma 1850 in 1950 prepolovilo. Glavni razlog za to je bilo izseljevanje. Drug problem pa je bil naraščanje stopnje odvisnega prebivalstva, saj je stopnja rodnosti ostala visoka, stopnja zaposlenosti pa je stagnirala ali padla. V šestdesetih je potekala aktivna debata o vlogi izobraževanja v spreminjanju ekonomskega stanja. Nasprotniki izobraževanja so spraševali, zakaj naj bi Irska trošila svoja omejena sredstva za povečevanje izobraževanja, če bodo ti, ki bodo koristili izobraževanje, skoraj gotovo emigrirali (Flinter, 2005, str. 3).

Kljub pomislekom je irska vlada leta 1960 uvedla brezplačen dostop do sekundarnega izobraževanja (op.p. pri nas srednje šole) in leta 1969 do dodiplomskega izobraževanja. Temu je sledilo izredno povečanje študijskih mest na obstoječih petih univerzah in odprtje dveh novih univerz, usmerjenih predvsem v poslovne in inženirske smeri. Ustanovili so tudi devet tehnoloških inštitutov, ki so usmerjeni v tehnične poklice. Posledica tega je bilo izredno povečanje izobraževanja med mladimi (Flinter, 2005, str. 3).

To usmeritev v izobraževanje je bilo težko obdržati, še posebno v sedemdesetih, ko ni bilo gospodarske rasti, ko so bili pritiski na omejevanje javne porabe in ko se je izseljevanje nadaljevalo. Leta 1984 so študentje prve generacije, ki je zaključila izobraževanje na novo ustanovljeni univerzi, skoraj v celoti emigrirali, medtem ko je na drugi, starejši univerzi 80 odstotkov študentov računalništva zaposlilo mednarodno podjetje in jih razporedilo po raziskovalnih centrih po Evropi. V takih razmerah je bila potrebna posebna administrativna in politična odločenost za nadaljevanje politike, ki ni kazala takojšnjih donosov gospodarstvu (Flinter, 2005, str. 3).

Ta nivo investiranja v izobraževanje pa se je poplačal, ko je v obdobju stabilne rasti v mednarodni ekonomiji v devetdesetih imela Irska veliko število izobražene delovne sile na področju informatike in farmacije. Še več, večina teh, ki so v zgodnjih osemdesetih emigrirali, se je začela vračati na Irsko, s seboj pa so prinašali izkušnje v mednarodnem poslovanju, ki so bile sedaj potrebne na Irskem (Flinter, 2005, str. 4).

Pri načrtovanju izobraževanja so bili tudi pozorni, da se izobražujejo pravi kadri, zato so instituciji IDA, ključni za privabljanje TNI v gospodarstvo, dodelili vpliv za kontinuirano usmerjanje in izboljševanje izobraževanja ter infrastrukture. Zato je IDA, zaskrbljena zaradi grožnje pomanjkanja delovne sile s področja elektronike, prepričala vlado, da je povečala izobraževalne kapacitete za tehnične programe. Kot rezultat tega se je število diplomiranih inženirjev povečalo za 40 odstotkov med letoma 1978 in 1983, število diplomiranih informatikov pa se je povečalo za desetkrat v istem obdobju. IDA je za diplomante drugih ved uvedla enoletni diferencialni tečaj za pridobitev znanj s področja elektronike (Thangavelu, 2006, str. 13).

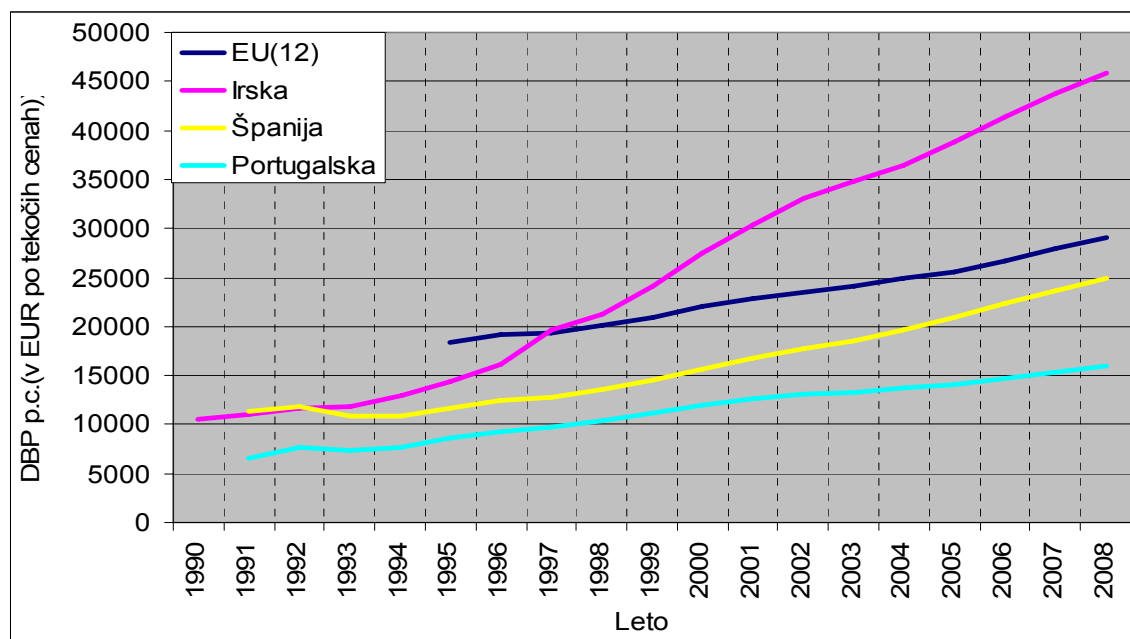
3.2.2 Fiskalna stabilizacija

V osemdesetih se je Irska borila, da bi popravila nepravilnosti v javnih financah, ki so bile posledica nepremišljenosti v sedemdesetih letih, ko je potrebovala velik preskok v resursih od domače absorpcije k neto izvozu. V prvi polovici osemdesetih so se vsi poizkusi stabilizacije javnih financ opirali na višje davke, vendar to ni prineslo posebnega uspeha, saj se je davčna baza krčila zaradi naraščajoče brezposelnosti, povečane emigracije, povečane čezmejne trgovine in odtoka kapitala. Izgledalo je, da se gospodarstvo utaplja pod stabilizacijskimi naporji. Po letu 1987 se je poudarek pri stabilizaciji spremenil. Javna potrošnja je bila zmanjšana. Tako nominalno kot realno so se zmanjšale tudi javne kapitalske naložbe. Vse to je pozitivno vplivalo na gospodarsko dinamiko, kar je povratno omogočilo nadaljnje zmanjševanje davčnih bremen (Walsh, 2001, str. 212).

3.3 Izjemna gospodarska rast po uvedbi enotnega evropskega trga

Leta 1989 je Irska prehitela Evropo. Od leta 1994 so bile gospodarske rasti izredne. Izjemne rasti BDP so hitro premaknile Irsko navzgor po lestvici življenjskega standarda. Leta 1980 je bila Irska v zelo podobnem položaju kot leta 1973, ko se je priključila EU, vendar pa je bila leta 1999 že nad evropskim povprečjem (Walsh, 2001, str. 208).

Slika 4: Bruto domači proizvod na prebivalca za Irsko, Španijo, Portugalsko in EU(12) od leta 1990 do leta 2005 in ocene od leta 2006 do leta 2008.

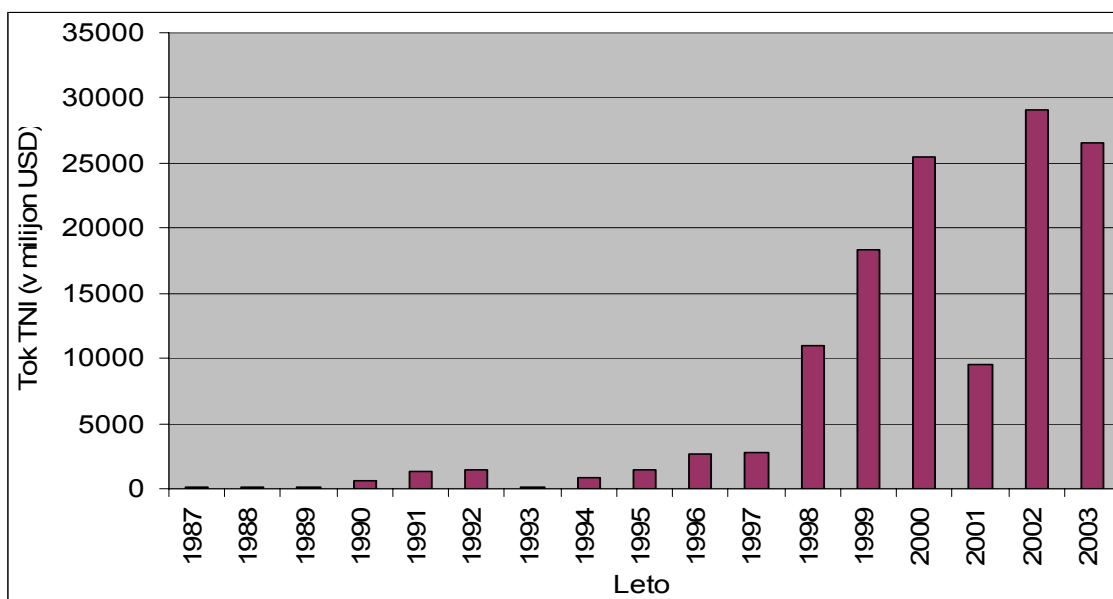

Vir: Eurostat portal, 2007

V tem obdobju je BDP izredno porasel in Irska je presegla povprečje evropskega BDP per capita. Na to je vplivalo veliko dejavnikov, prav gotovo pa je bil zelo pomemben dejavnik uvedba enotnega evropskega trga leta 1992 in s tem povečan obseg tujih neposrednih investicij na Irsko. Irski je uspelo pridobiti tudi rastoči delež ameriških TNI v EU.

Na povečan delež tujih neposrednih investicij na Irsko, predvsem iz ZDA, je prav gotovo vplivala uvedba enotnega evropskega trga leta 1992. K temu je precej prispeval tudi nizek davek na dobiček za storitve, ki je v devetdesetih letih vplival na povečevanje deleža TNI v visoko tehnoloških sektorjih, kot tudi pozitiven trend v gospodarstvu. Pomemben dejavnik pa naj bi bil tudi, da so tuje neposredne investicije iz ZDA v tem obdobju postale občutljive na razlike v davčnih stopnjah v državah prejemnicah in je Irska, do širitve EU leta 2004, imela najnižjo stopnjo davka na dobiček (Barry, 2006, str. 13).

Slika 5: Tok tujih neposrednih investicij na Irsko v obdobju od leta 1987 do leta 2003 (v milijon USD)

Vir: UNCTAD WID Country Profile: Ireland, 2005

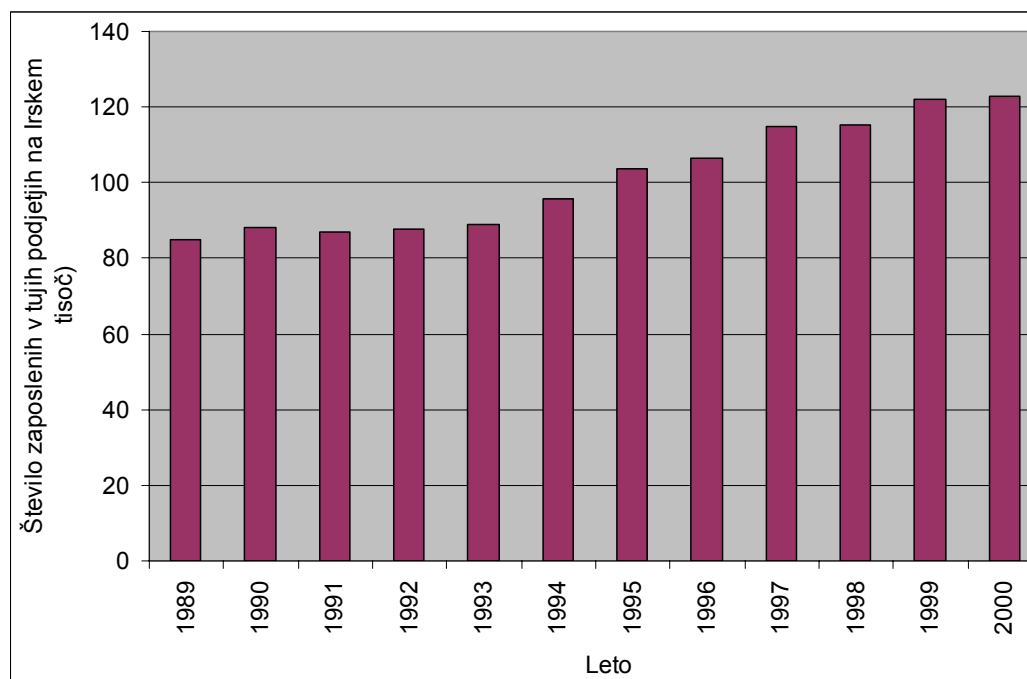
Tabela 3: Stopnje davka na dobiček za izbrane države za leti 1997 in 2007

	1997	2007
Irska	10 % za proizvodnjo,	12,5 %
Velika Britanija	31 %	30 %
Francija	42 %	33 %
Nemčija	45 %	38 %
Portugalska	36 %	27,5 %
Slovenija	25 %	25 %
ZDA	-	35 %

Vir: Barry, 2002, str.9 in <http://www.worldwide-tax.com/index.asp#partthree>

Število delovnih mest v proizvodnih podjetjih v tuji lasti na Irskem se je med letoma 1987 in 2000 povečalo za 50 odstotkov (Barry, 2006, str. 13).

Slika 6: Število zaposlenih v tujih podjetjih (v tisoč) na Irskem v obdobju od leta 1989 do leta 2000

Vir: UNCTAD WID Country Profile: Ireland, 2005

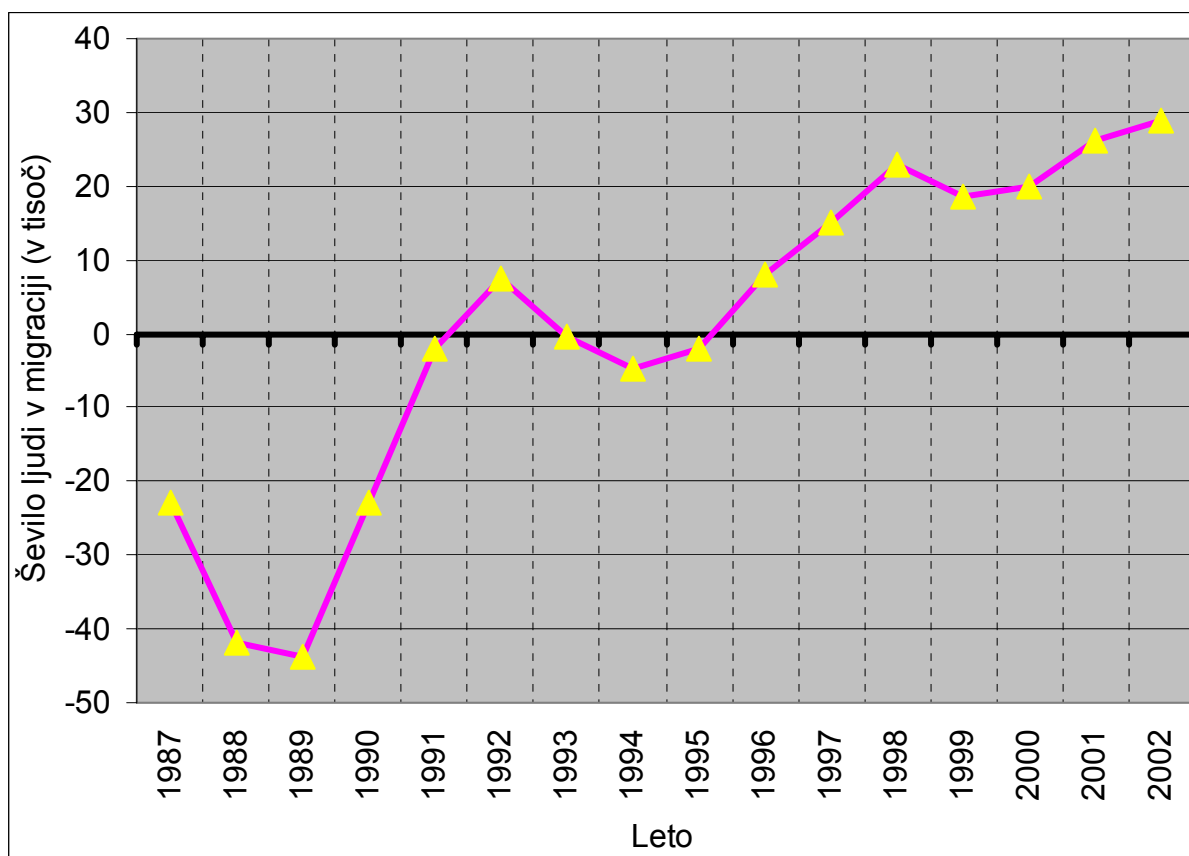
V tem obdobju je Irska, poleg povečanega obsega tujih neposrednih investicij v proizvodne zmogljivosti, začela pospešeno privabljati tudi tuje neposredne investicije iz storitvenega sektorja. Ko so računalniška podjetja začela premeščati proizvodnjo strojne opreme v Azijo in centralno ter vzhodno Evropo, so preoblikovala proizvodne zmogljivosti na Irskem v storitvene dejavnosti. Prav tako se je zanimivost Irske za investiranje v storitveni sektor povečevala z zniževanjem davka na dobiček med letoma 1980 in 1990. Te spremembe davčnih stopenj so bile uvedene na zahtevo Evropske komisije, za katero je bila sporna oprostitvev davka na dobiček za izvoz (Export Profit Tax Relief). Zato je bila leta 1978 ukinjena in zamenjana s posebnim 10 odstotnim davkom na dobiček za proizvodnjo. Leta 1987 je bila ta posebna davčna stopnja razširjena na izbrane aktivnosti v na novo odprtem Mednarodnem finančno storitvenem centru v Dublinu. Vse ostale storitvene dejavnosti so bile podvržene standardni 32 odstotni davčni stopnji. Da bi se irska stopnja davka na dobiček približala evropski povprečni stopnji davka na dobiček je Evropska komisija pritiskala na Irsko, naj uskladi davčne stopnje med sektorji. Irska vlada je to upoštevala in je leta 1998 določila harmonizirano davčno stopnjo 12,5 odstotka, ki je stopila v veljavo leta 2003. Nova davčna stopnja je zagotovila ugodnosti večini storitvenih sektorjev (Barry, 2006, str. 15).

3.3.1 Preobrat pri migracijah

Izjemne rasti pa so povzročile spremembe tudi pri Irskem tradicionalnem problemu - emigraciji in nezaposlenosti. Število ljudi na delu se je povečalo za več kot 40 odstotkov od sredine osemdesetih, čeprav v tem obdobju ni bilo rasti zaposlovanja v EU. Na sliki 7 lahko vidimo, da je nezaposlenost padla pod 4 odstotke leta 2001, kar je povzročilo skrbi, da bo pomanjkanje delovne sile vodilo k hitremu porastu plač. Skrbi zaradi emigracij so se spremenile v skrbi zaradi imigracij in iskalcev azila iz neevropskih držav (Walsh, 2001, str. 210).

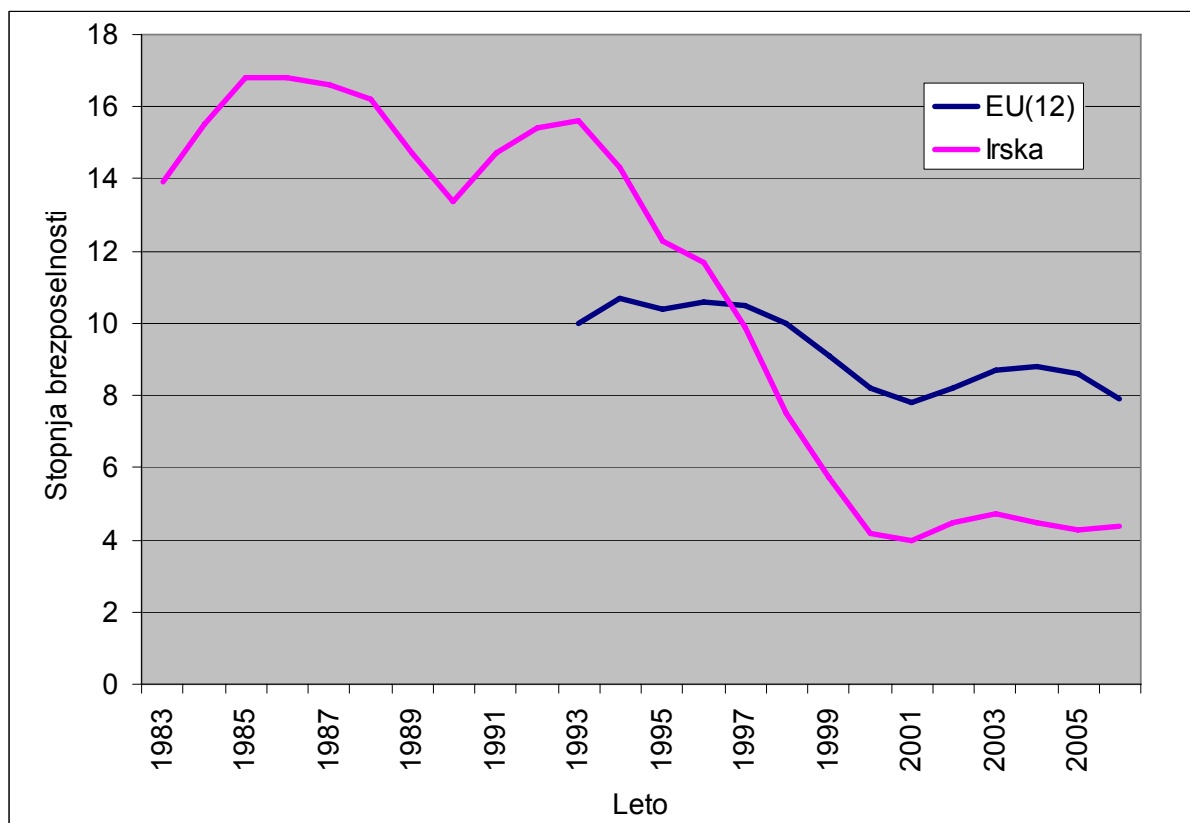
Dolgoročni trend populacije Irske od leta 1851 do 1961 je bil padajoč. Število prebivalstva se je v tem času zmanjšalo za več kot polovico in leta 1961 doseglo 2,9 milijona. Ta trend se je obrnil, tako da je sedaj Irska med državami, ki dosegajo najvišje imigracijske stopnje v Evropi. Poleg tega pa je sedaj število zaposlenih ljudi več kot 2,1 milijona, kar je največ v njeni zgodovini (Flinter, 2005, str. 1).

Slika 7: Neto migracije na Irskem od leta 1987 do leta 2002 (v tisoč prebivalcev)

Vir: European Migration Centre Berlin, 2007

Slika 8: Povprečna stopnja brezposelnosti za Irsko za obdobje od leta 1983 do leta 2006 in harmonizirana povprečna stopnja za EU(12) od leta 1993 do leta 2006

Vir: Eurostat portal, 2007

3.3.2 Politika deviznega tečaja

Leta 1979 se je Irsko odločila pristopiti k novim sporazumom o deviznih tečajih v Evropi. Leta 1999 je bila sprejeta nova evropska valuta, to pa je pomenilo ukinitve neodvisnega irskega funta, ki je bil uveden leta 1927. Verjetno ni naključje, da se je ta »boom« zgodil kmalu za tem, ko je irski funt devalviral za 10 odstotkov v mehanizmu deviznih tečajev v EMS januarja 1993. S tem je ta valuta postala zelo konkurenčna, posebno v primerjavi z angleškim funtom, preden je bila leta 1999 pretvorjena v evro (Walsh, 2001, str. 213).

4 Vpliv tujih neposrednih investicij na gospodarski razvoj Irske

»Sprva so le redki predvideli hitro rast sektorja v tuji lasti, ampak tuje neposredne investicije v irsko industrijo so hitro postale temelj vladne politike ... Izredno preoblikovanje gospodarstva med leti 1950 in 1970 gre večinoma pripisati prihodu multinacionalk.« (O'Grada, 1997, str. 114)

Izraz »tuje neposredne investicije (TNI)« se nanaša na tuje investicije, ki so v celoti v tuji lasti, kar lahko predstavlja vzpostavitev podružnice z nakupom obstoječega podjetja ali z odprtjem popolnoma novega podjetja ali t. i. »greenfield« investicijo. TNI lahko tudi vključuje koncerne, ki so v celoti v tuji lasti, in združena podjetja v mešani lasti (Gilmore, 2003, str. 196).

Na splošno so TNI po mnenju večine vlad videne kot, da bi imele večji potencial za povečanje celotne factorske produktivnosti kot enaka količina domačih investicij. To se jemlje kot dejstvo v razvijajočih se gospodarstvih in v gospodarstvih v tranziciji. Če k temu dodamo še potencialne učinke razlivanja od multinacionalk k domačim podjetjem, za katere velja, da zvišujejo produktivnost in s tem zagotavljajo bonus za dodatno rast, je jasno, zakaj ima pridobivanje tujih investicij tako vidno mesto v gospodarskih politikah tako veliko vlad (Görg, 2003, str. 15).

4.1 Zgodovinski pregled priliva TNI

Privabljanje TNI na Irsko se je začelo sredi petdesetih let kot odgovor na plačilno-bilančne težave, ki so bile takrat glavna ovira za gospodarsko rast. Takratna zamisel je bila aktivno spodbuditi izvoz z davčnimi olajšavami na dobičke od izvoza (Flinter, 2005, str. 5).

V šestdesetih je večina TNI prišla od družinskih podjetij iz Evrope, ki so bila usmerjena na trg Velike Britanije, s katero je imela Irsko sklenjen sporazum o prosti trgovini. Od leta 1970 so glavni vir TNI na Irskem ZDA, kar je posledica irskega planiranega vstopa v EU leta 1973 in s tem dostopa do velikega evropskega trga. V osemdesetih je bilo za TNI na Irskem težavno obdobje, ker je mednarodno zaupanje v gospodarstvo slabelo. Investiranje na Irsko je ponovno oživel leta 1989, ko se je za investicijo vredno 350 milijonov USD odločil tudi Intel in s tem dal signal drugim investitorjem o naraščanju zaupanja v Irsko. Razvoj in vpliv TNI na gospodarstvo je viden v povečanju zaposlovanja v informacijskem sektorju iz 92.000 zaposlenih leta 1995 na 129.000 zaposlenih leta 2004 (Flinter, 2005, str. 5).

Tabela 4: Tok tujih neposrednih investicij na Irsko v obdobju med letoma 1974 in 2003 (v milijon USD)

Leto	Obseg TNI	Leto	Obseg TNI
1974	51,2	1989	85,1
1975	158,2	1990	627,4
1976	172,7	1991	1356,8
1977	136,2	1992	1441,7
1978	375,3	1993	121,2
1979	336,7	1994	838,3
1980	286,5	1995	1446,5
1981	203,5	1996	2618
1982	242	1997	2742,9
1983	169,7	1998	11034,7
1984	121,4	1999	18322,8
1985	163,7	2000	25501
1986	-40,4	2001	9572,5
1987	89,2	2002	29131,4
1988	91,5	2003	26599,1

Vir: Unctad UNCTAD WID Country Profile: Ireland, 2005

Nenavadno je, do kakšnega obsega je Irška štiri desetletja skladno spodbujala izvozno usmerjene TNI v proizvodno industrijo. Od sedemdesetih je pomagala multinacionalkam selektivno in od sredine osemdesetih si je prizadevala razviti močne industrijske grozde, ki bi investirali v visoko tehnološke sektorje. Multinacionalke sedaj zaposlujejo 50 odstotkov proizvodne delovne sile in so center prestrukturiranja irskega proizvodnega sektorja v zadnjih dvajsetih letih (Ruane, 2006, str. 3).

Irška je postala nizko cenovna proizvodna baza v Evropi za starajoča se podjetja iz ZDA, ki so že izvažala nove proizvode na naraščajoči evropski trg. V takem okolju je Irška bila zanimiva lokacija z davčnimi počitnicami za izvozna podjetja (Ruane, 2006, str. 5).

V zgodnjih sedemdesetih je irska politika o TNI postala bolj selektivna. Spodbujala je investicije v proizvodnjo modernih visoko tehnoloških dobrin in s tem omogočila irskim podjetnikom nadaljnje delo v tradicionalnih sektorjih. Ta selekcija je Irski uspela s proaktivnim iskanjem investitorjev v visoko tehnološke sektorje, sprva s področja elektronike in farmacije, z nudenjem visokih stopenj finančnih pomoči podjetjem v izbranih sektorjih. Kljub temu da Irška ni imela nobene tradicije v teh visoko tehnoloških sektorjih, so snovalci politike verjeli, da bo njena relativno dobro izobražena delovna sila konkurenčna za proizvodnjo v teh multinacionalkah in da bodo njihovi proizvodi, ki imajo nizke stroške na enoto transporta, ustrezni za proizvodnjo na otoku. Ti proizvodi so pogosto imenovani

brezštejni proizvodi. Multinacionalke v teh sektorjih niso imele domačih konkurentov, zato ni nobeden nasprotoval naraščajočemu zaposlovanju v teh sektorjih (Ruane, 2006, str. 5).

Irski snovalci ekonomske politike so sprejeli sofisticiran sistem za izbor multinacionalk, katerim bi nudili pomoč pri investicijah. Model je vseboval štiri nivoje (Ruane, 2006, str 6):

1. odkriti tržno nišo za proizvode z visoko vrednostjo glede na prostornino in z rastočim evropskim trgom,
2. identificirati podjetja na tem tržišču, ki po možnosti že sedaj izvažajo v velikem obsegu v Evropo, in jim predlagati proizvodno lokacijo v Evropi,
3. prepričati ta podjetja, da preučijo Irsko kot lokacijo za to proizvodnjo,
4. dogovoriti se za paket vzpodbud, ki bo zagotavljal varnost investicije in zagotovil maksimalno korist od investicije na Irskem.

Tako projekten, bolj kot sektorski pristop kaže na to, da so se snovalci politike zavedali heterogenosti multinacionalk in njihovih različnih potencialov (Ruane, 2006, str. 6).

4.2 Dejavniki, ki so naredili Irsko privlačno za tuje neposredne investicije

Irška je malo in odprto gospodarstvo in s tem je zelo ranljiva za zunanje šoke. Kot odgovor na to je Irška uporabila mešanico politik. Politike, ki so zagotovile Irski ekonomski uspeh, so (Thangavelu, 2006, str. 12):

- trezna makroekonomska politika,
- nizki davki na dobiček,
- prisotnost učinkovitih vladnih institucij kot je IDA,
- investicije v informacijske in komunikacijske tehnologije,
- strateška lokacija v EU z angleško govorečim prebivalstvom,
- obstoj izobraževalnega sistema, ki je skladen s svetovnimi potrebami,
- odprta migracijska politika in
- centraliziran sistem pogajanj o plačah.

4.2.1 Ključni dejavniki, ki so omogočili spremembo Irske

Po mnenju Dana Flinterja, nekdanjega in sedanjega sooblikovalca irske zgodbe o uspehu, so imeli naslednji dejavniki ključno vlogo pri spremembi Irske (Flinter, 2005, str. 1):

- prepoznanje usklajene skupine voditeljev, kje je bila Irška leta 1986 in posledičen razvoj koncepta o socialnem partnerstvu,
- prepoznanje izobraževanja kot socialne vrednote in s tem pospešitev investicij v izobraževanje, od leta 1960 posebno v dodiplomski študij,
- razvijajoča se usmeritev k nižjim davčnim stopnjam na določenih območjih,
- čvrsta obveza k privabljanju tujih neposrednih investicij,
- razvojne politike usmerjene na internacionalizacijo lokalnih podjetij.

4.2.2 Ponudba poceni izobražene delovne sile

Na vprašanje, kaj je ključni argument za investiranje na Irsko, je pravilni odgovor: Irska je obsežna ponudba angleško govoreče, izobražene in fleksibilne delovne sile, s katero lahko s pomočjo nizkih davkov na dobiček požanjejo velike dobičke. Od leta 1980 je večina tistih, ki končujejo izobraževanje, mladih in dobro izobraženih z višjo ali visoko izobrazbo. Tej so bili pripravljene delati na Irskem za relativno nižje plače v primerjavi s tistimi na celinski Evropi. Podružnice multinacionalk so z zaposlovanjem teh mladih ljudi na Irskem uspele dosežati visoke nivoje produktivnosti (Walsh, 2001, str. 218).

To potrjujejo tudi raziskave, ki jih je opravil Deloitte na podjetjih z deset ali več zaposlenimi. V letu 2006 je Irska uvrščena na 15. mesto izmed 24 držav s povprečnimi stroški dela 36,853 €. V letu 2005 so ti stroški znašali 34,997 €, kar predstavlja 5,3 odstoten prirast. V letu 2006 je viden pozitiven vidik proračuna, saj že drugo leto zapored ni vplival na povečanje stroškov dela, temveč je celo vplival na zmanjšanje celotnega davka na zaposlenega za 530 € (Irish Employees continue to pay lowest direct tax in Europe, 2006)

Kljub vsemu pa se relativne pozicije držav spremenijo, ko primerjamo dohodnino in prispevke za socialno varnost kot delež celotne plače. Pri tem Irska ohranja najnižji nivo s 6,34 odstotka, kar potrjuje Irsko kot državo z nizko davčno obremenitvijo dela. Tudi ko primerjamo prispevke za socialno varnost, ki jih plačujejo delodajalci kot delež plače, zaseda Irska peto mesto. S primerjavo skupnih stroškov dohodnine, socialnih prispevkov, ki jih plača delavec in tistih, ki jih plača delodajalec, s celotnimi stroški dela ugotovimo, da ima Irska najnižji odstotek stroškov (Irish Employees continue to pay lowest direct tax in Europe, 2006).

Pat Cullen, davčni svetovalec pri Deloittu, pravi: »Ta raziskava kaže na nenehno prizadevanje Irske vlade za ohranjanje nizkih davkov in nizkih stroškov socialne blaginje in s tem ohranjanje nizkih stroškov dela. Kljub vsemu bo Irška izpostavljena pritiskom iz vzhodne Evrope, ker so stroški dela še vedno relativno nizki. Ko se bodo ta gospodarstva začela bolj učinkovito potegovati za mednarodne investicije, bo Irška v precej neugodnem položaju, zato je izziv za Irško učinkovito promovirati dodano vrednost, ki jo ponuja s svojo lokacijo, z davčnimi vzpodbudami in izkušeno delovno silo ter s tem zagotoviti gospodarsko rast« (Irish Employees continue to pay lowest direct tax in Europe, 2006).

4.2.3 IDA

Glavni promotor Irskega gospodarstva je IDA (Industrial Development Agency), ki ima že dolgo zgodovino spodbujanja tujih neposrednih investicij. S poskusi in napakami je agencija izbrala tiste sektorje, ki bi jih najbolj zanimale prednosti, ki jih Irška lahko ponudi. Čez čas se je poudarek preusmeril na podružnice visokotehnoloških podjetij z usmerjenostjo na elektroniko, farmacijo, medicinske instrumente, programsko opremo in nekatere sektorje prehranske industrije (Walsh, 2001, str. 217).

Ekonomska liberalizacija je bila v primeru Irske pomembna in ključen pomen pri tem je imela IDA (Industrial Development Authority - Gospodarski razvojni urad). Vse od njenega začetka leta 1949 je preko svojih predstavništev promovirala irske prednosti generacijam voditeljev podjetij po svetu. Leta 1992 je bila prestrukturirana in je postala gospodarska razvojna agencija. S tem je nudila večjo pomoč razvijajočim se podružnicam multinacionalk in je tesno sodelovala z managementom pri premagovanju naporov za vzpostavitev aktivnosti z visoko dodano vrednostjo v napredni proizvodnji in R&R. Ko se je konkurenčnost cene irske delovne sile manjšala, se je pozorno usmerila na sektorje, kot so biofarmacija in e-poslovanje. Pred kratkim se je IDA usmerila na pridobivanje investicij v R&R. (Collins, 2006, str. 5)

Strategija privabljanja tujih neposrednih investicij s strani IDA temelji na štirih ključnih načelih (Slapnik, 2004, str. 33):

- Načelo investitorjevih potreb. Najprej je potrebno ugotoviti, kaj tuji investitor potrebuje, nato pa ga prepričati, da to kar on potrebuje, imaš. Država prejemnica TNI mora ponuditi koristi, ki jih išče tuji investitor, če hoče, da bo promoviranje le-teh uspešno.
- Načelo tako imenovanega »poslovnega pristopa«. Ključni elementi tega načela so razumevanje filozofije in strategije vsakega posameznega ciljnega podjetja ter izdelava paketa spodbujevalnih ukrepov po meri vsakega posameznega ciljnega podjetja.
- Stalno izgrajevanje imidža države prejemnice TNI. IDA vlaga ogromne napore in sredstva v izboljšanje imidža Irske v tujini. Pri izgrajevanju imidža države prejemnice je zelo pomembno vnaprej vedeti, kako vidijo državo potencialni investitorji.
- Tuji investitor mora vse v zvezi s svojo investicijo dobiti na enem mestu (»one-stop shop principle«), saj se s tem zmanjšajo njegovi stroški in birokratski problemi. IDA naredi v zvezi z investicijo vse: obdela potencialnega tujega investitorja, ga pripelje na Irsko, mu zagotovi sofinanciranje (subvencije in krediti), lokacijo za projekt (v eni od vnaprej pripravljenih industrijskih con) in vso potrebno dokumentacijo.
- IDA deluje kot »reševalec problemov« (»problem solver«), saj rešuje vse konkretne probleme, do katerih lahko pride v nekem konkretnem poslu v teku investiranja in v teku samega delovanja investicije.

4.2.4 Odskočna deska za izvoz v EU

Od vzpostavitve enotnega evropskega trga leta 1990 je Irsko postala za podjetja iz ZDA in Japonske ugodna lokacija za oskrbovanje 370 milijonskega trga Evropske unije. Čeprav je Irsko otoška država na obrobju Evrope, to ni bila njena prevelika slabost, saj so na Irsko večinoma investirala podjetja s področja elektronike, farmacije in finančnih storitev, katerih proizvodi imajo visoko dodano vrednost glede na njihovo težo in volumen. To so tako imenovani breztežnostni proizvodi, zato transportni strošek do končnega trga ni bistvena postavka pri izbiri lokacije za njihovo proizvodnjo (Walsh, 2001, str. 214).

4.2.5 Davčna politika

Nizka stopnja davka na dobiček je prav gotovo glavni atribut irske privlačnosti kot lokacije za TNI. Irska vlada jo uporablja že vse od sredine petdesetih let, ko se je odločila za odmik od protekcionizma in za vzpodbujanje odprtega gospodarstva. Leta 1956 je bila uvedena davčna olajšava za izvozna podjetja v višini 50 odstotkov in veljavnostjo pet let. V naslednjih dveh letih se je povečala na 100 odstotkov. V naslednjih letih so olajšavo podaljšali na 15 let za obdobje do leta 1990, ko naj bi olajšava nehala veljati. Leta 1978 vlada ukine davčne olajšave in jih zamenja s specialnim 10 odstotnim davkom na dobiček za vso industrijo v obdobju od leta 1981 do 2000. Tista podjetja, ki so bila deležna olajšav pred letom 1981, pa jih lahko koristijo do leta 1990. Leta 1987 vlada vzpostavi Mednarodno finančni storitveni center v Dublinu in obdavči dobičke izbranih dejavnosti v centru z 10 odstotnim davkom na dobiček do leta 2005, ki ga nato podaljša do leta 2010. Po pripombah Evropske skupnosti o diskriminatornem 10 odstotnem davku, ki je veljal samo za določene dejavnosti, je Irska leta 1998 uvedla 12,5 odstotni davek na dobiček za vsa podjetja od leta 2003. Tista podjetja, ki so takrat že koristila 10 odstotni davek, pa ga lahko koristijo do leta 2010 (Barry, 2006, str 15).

Irska se je zavedala pomembnosti davčne politike kot aktivnega instrumenta gospodarske politike, zato je pri njej imela ves čas dva vodilna principa (Flinter, 2005, str. 4.):

- dostop do nižjih davčnih stopenj je bil vedno transparenten,
- spremembe v davčnih stopnjah so bile že dolgo prej najavljene.

Tak pristop je razvil zaupanje pri tujih investitorjih. Sprejet je bil pri vseh političnih opcijah, pri razvojni strategiji in prav tako pri različnih vladah. Ta pristop je bil potrjen tudi pred kratkim na Irskem, ko se je začela politična debata pred naslednjimi volitvami leta 2007. Dve največji opozicijski stranki sta že izrazili njuno obvezo za ohranitev obstoječe davčne politike (Flinter, 2005, str. 4).

Privabljanje TNI s pomočjo nizkih davčnih stopenj na dobiček gre na račun drugih članic Evropske unije, zato je to primer nesodelujoče igre. To pa je pri evropskih institucijah povzročilo strah, da bodo po uvedbi skupne evropske valute leta 1999 in s tem po ukinitvi politike deviznih tečajev kot instrumenta nacionalne politike države uporabljale tekmovalna znižanja davčnih stopenj za doseganje konkurenčnosti kot nadomestila za devalvacije tečajev. To je vodilo k zahtevam po harmonizaciji davkov, kar vidi Evropski parlament po vzpostavitvi evra kot naslednji korak h krepitvi enotnega trga (Walsh, 2001, str. 222).

Take zahteve so porodile naslednje vprašanje: Kako pomembna pa je bila za Irsko nizka stopnja davka na dobiček? Bilo je ocenjeno, da bo povečanje Irske stopnje z 10 na 12,5 odstotka zmanjšalo pritok tujih neposrednih investicij v državo za 7 odstotkov (Walsh, 2001, str. 223). Posledice tega so manjše, kot bi bile ob morebitni harmonizaciji davkov na dobiček znotraj EU. Gropp in Kostial ocenjujeta, če bi bil davek na dobiček usklajen v EU v obdobju med letoma 1990 in 1997, bi Irska doživela padec za več kot 1,3 odstotka BDP na leto v

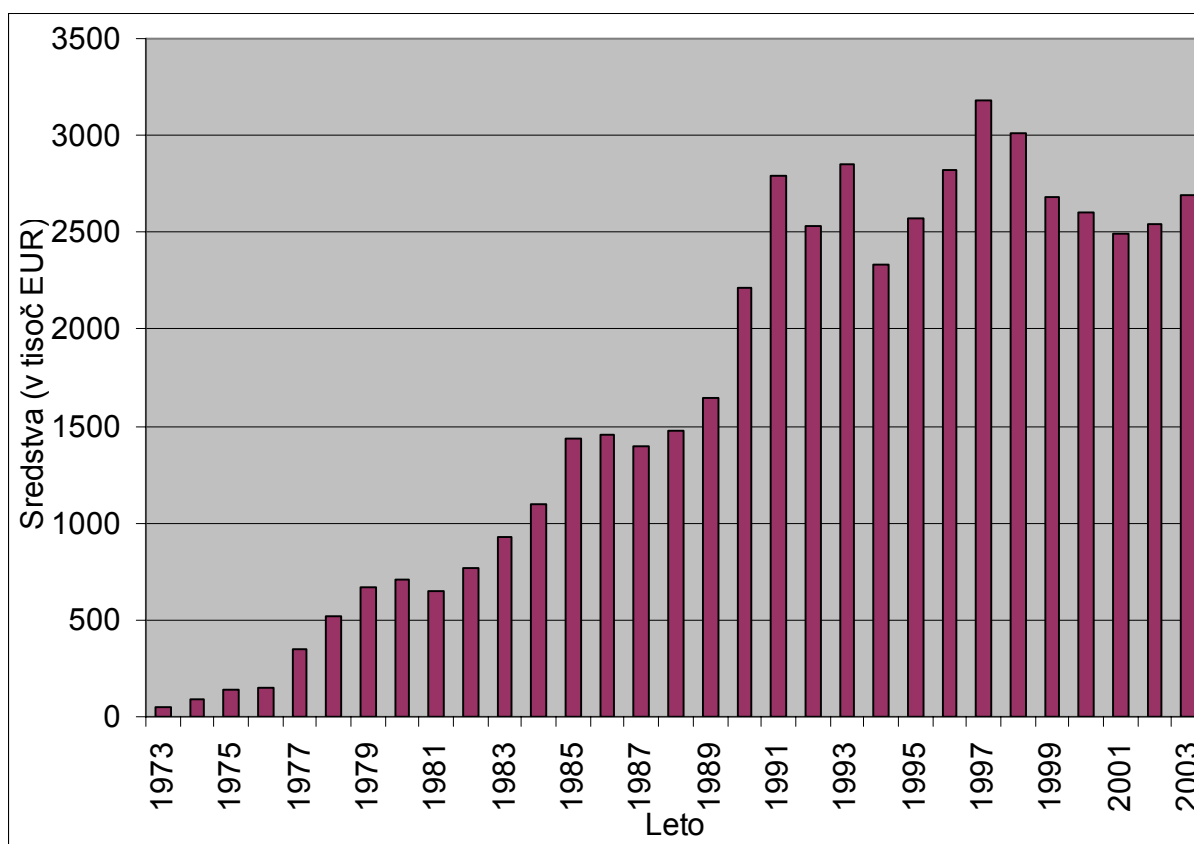
prитоку tujih neposrednih investicij. Irska strategija je torej zelo ranljiva pred naraščajočimi skrbmi o nepošteni konkurenci in idejami o harmonizaciji davkov znotraj EU (Walsh, 2001, str. 223).

Vendar če se po Evropi znižajo stopnje davka na dobiček, bo Irska resda izgubila konkurenčno prednost na tem področju, ampak to ne pomeni nujno igro z ničelno vsoto. Celoten učinek evropskega gospodarstva se lahko izboljša, kot na primeru vloge spodbudnega davčnega režima v Irski zgodbi o uspehu (Walsh, 2001, str. 227).

4.2.6 Sredstva iz evropskega proračuna

Irska je pridobila iz strukturnih in regionalnih skladov Evropske unije veliko kapitala, s pomočjo katerega ji je uspelo svoje gospodarstvo spremeniti v najhitreje rastoče v petnajsterici. Strukturni skladi so vplivali na preobrazbo irskega gospodarstva v zadnjih petnajstih letih, v devetdesetih letih pa so bili pomembna komponenta irske ekonomske politike. Sredstva strukturnih skladov so bila investirana v izboljšanje poslovnega okolja, infrastrukturo in človeške vire (Slapnik, 2004, str. 37).

Slika 9: Obseg sredstev, ki jih je Irska prejela od EU v obdobju od leta 1973 do leta 2003 (v tisoč EUR)

Vir: Finfacts, 2007

Prava regionalna politika EU se začne z ustanovitvijo Evropskega regionalnega razvojnega sklada, ki je bil ustanovljen leta 1975. V tem letu je Irska prejela 138,5 mio € sredstev, medtem ko je v evropski proračun vplačala le 12,4 mio €. Prejeta sredstva so se skozi leta povečevala, najvišja so bila leta 1997, ko so dosegla 3.180 mio €, potem pa so se začela postopno manjšati. Vplačila so se vseskozi povečevala in leta 2003 dosegla 1.190 mio €, tako da je Irska v tem letu prejela neto 1.421 mio €, kar predstavlja 1,1% BDP. Največ neto sredstev iz evropskega proračuna je prejela leta 1991, ko so le-ta dosegla 6,5% BDP (Slapnik, 2004, str. 38).

Evropski kmetijski sklad financira tržne in cenovne podpore kmetijski proizvodnji in številne druge kmetijske ukrepe. To je edini sklad, iz katerega Irska prejema sredstva vse od pridružitve EU. Sklad preko mehanizma »Guarantees« neposredno podpira zaščito evropskega kmetijstva, saj so cene evropskih kmetijskih proizvodov precej višje od svetovnih, in pokriva razliko med evropskimi tržnimi cenami in cenami na zunanjih trgih. Ta vir kmetijskega sklada je za Irsko ves čas predstavljal glavnino vseh prejetih sredstev iz evropskega proračuna (Slapnik, 2004, str. 38).

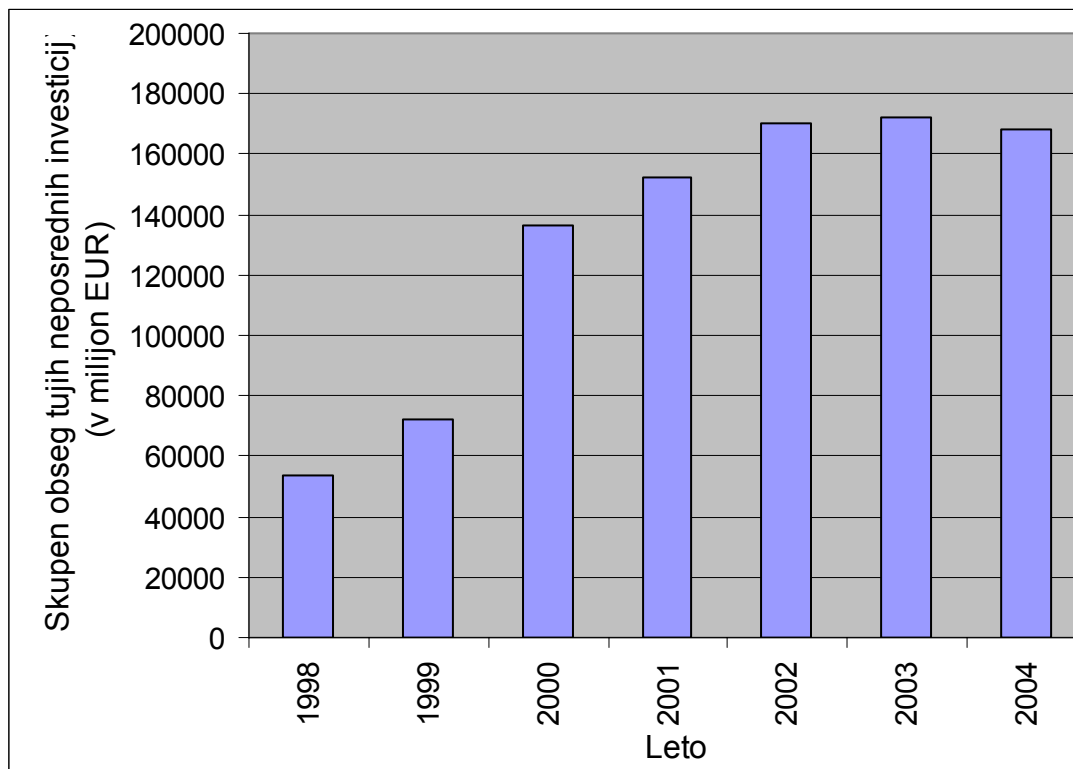
Sam, izoliran vpliv strukturnih skladov na učinkovitost gospodarstva je relativno skromen, toda ko dodamo še vpliv notranjega trga, neposrednih tujih investicij in fiskalne in šolske reforme ter socialnega partnerstva, so učinki mnogo večji. Analize kažejo, da je najugodnejši učinek financiranja iz Kohezijskega sklada viden prav pri Irski, nato sledijo Portugalska, Španija in Grčija. Fiskalna reforma v osemdesetih letih je zagotovila osnovo za nominalno konvergenco (nižja inflacija, nižje obrestne mere, manjše zadolževanje ...), kar je v kombinaciji s prejetimi finančnimi sredstvi zagotovilo prvo gonilno silo konvergence (višja gospodarska rast, nižja brezposelnost). Ekonomska politika je bila podkrepljena s široko javno podporo vlaganju v človeške vire, ki ima začetek v sredini šestdesetih let, socialno partnerstvo pa je zagotovilo, da se je prehod k hitri rasti zgodil v tesni povezavi z usklajenimi industrijskimi razmerji in odločnostjo iti v smeri večje monetarne unije v Evropi. Vse to razlikuje Irsko od npr. Grčije, ki je imela podobne priložnosti približati se razvojni stopnji drugih držav, vendar je bila zelo pozna pri odpiranju svojih trgov tuji konkurenci (Slapnik, 2004, str. 42).

4.3 Učinki priliva tujih neposrednih investicij

Z celotnim arzenalom davčnih vzpodbud in subvencij je Irska spodbudila tuja podjetja, da postavijo podružnice na Irskem. Tako je leta 1974 industrija v tuji lasti predstavljala več kot 60 odstotkov industrijskega proizvoda. 10 odstotni davek na dobiček za proizvodnjo je ustvaril iz Irske davčno oazo. Kljub temu ta način industrializacije ni ustvaril vezi z domačimi podjetji v smislu podizvajalcev ali dobaviteljev tujim multinacionalkam zaradi šibkih vezi v smislu sorodnosti proizvodnje med domačimi in tujimi proizvajalci (Collins, 2006, str. 4).

Čeprav ni zanesljivih podatkov o tokovih in skupnem obsegu tujih neposrednih investicij, po sedaj dostopnih podatkih zglada, da je irski delež toka neposrednih investicij iz ZDA v EU narasel iz 2 odstotkov leta 1987 na 7 odstotkov leta 1993. K temu porastu je pripomoglo veliko dejavnikov, vendar je pri tem pomembno poudariti, da je pomemben dejavnik tudi to, da v tem obdobju ni bilo večjih sprememb davčnega režima (Walsh, 2001, str. 214).

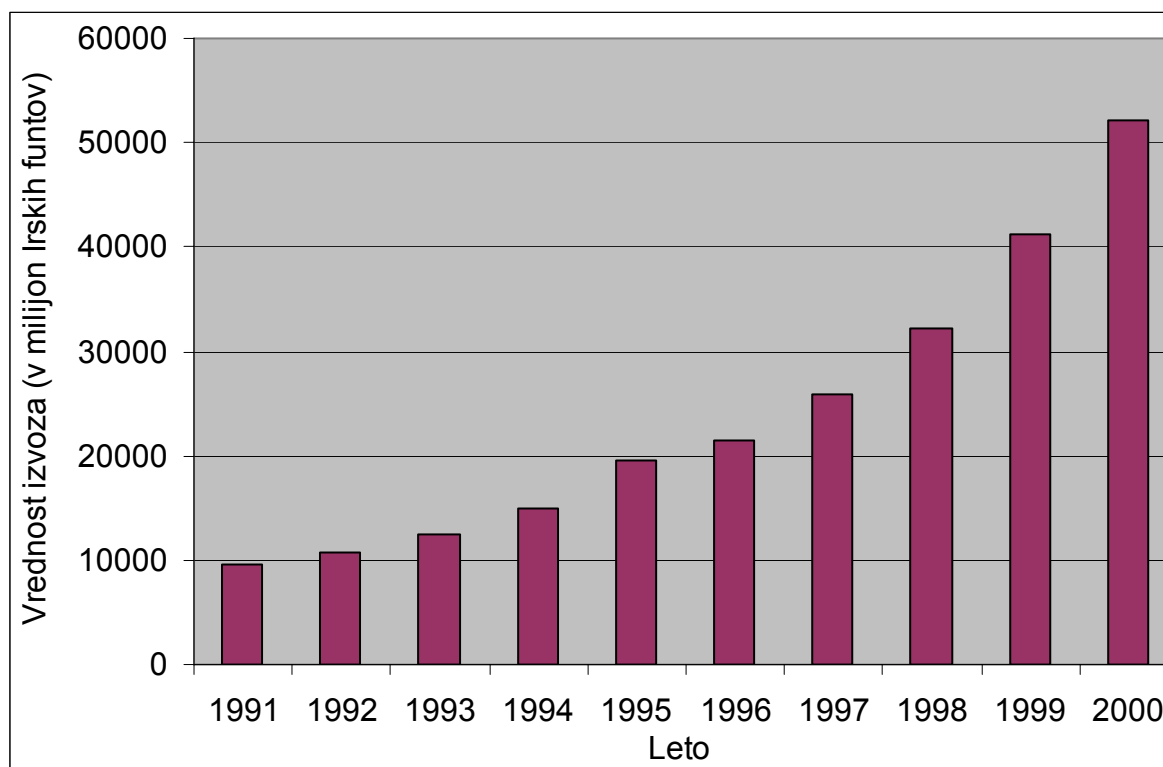
Slika 10: Skupen obseg tujih neposrednih investicij na Irskem v obdobju od leta 1998 do leta 2004 (v tisoč EUR)

Vir: Unctad UNCTAD WID Country Profile, 2005

Pomembnost tujih neposrednih investicij pri rasti irskega gospodarstva je vidna pri dejstvih, da podjetja v tuji lasti zaposlujejo 47 odstotkov irske delovne sile v proizvodnem in storitvenem sektorju, 77 odstotkov neto industrijske proizvodnje in 83 odstotkov izvoza. Čeprav sta se proizvodnja in zaposlovanje v domačih podjetjih povečala v zadnjih letih, se je njuna relativna pomembnost v celotnem gospodarstvu zmanjšala. Nekaj večjih ameriških podjetij zaposluje več kot 3000 delavcev na Irskem. Vsako večje podjetje na svetu, ki se ukvarja z mikroelektroniko ali z farmacijo, ima podružnico na Irskem. Razmah visoko tehnoloških sektorjev je dokaz profitabilnosti Irske kot lokacije (Walsh, 2001, str. 214).

Slika 11: Vrednost izvoza v podjetjih v tuji lasti na Irskem v obdobju od leta 1991 do leta 2000 (v milijon Irskih funtov)

Vir: Unctad UNCTAD WID Country Profile, 2005

TNI so leta 1985 dosegale 164 milijonov dolarjev, v devetdesetih pa so izredno narasle. Leta 1995 so dosegle 1,45 milijarde dolarjev, leta 1997 2,74 milijarde dolarjev, leta 1998 so se povzpelle že na 11,4 milijarde dolarjev, leta 1999 na 14,3 milijarde dolarjev in nato leta 2000 na 16,3 milijarde dolarjev. Od leta 1991 pa do 1998 so podjetja v tuji lasti ustvarila 95 odstotkov rasti industrijskega izvoza na Irskem in leta 1999 so podjetja v tuji lasti ustvarila tri četrtine celotnega izvoza Irske. Do leta 2002 je celoten obseg TNI na Irskem znašal 129 odstotkov BDP ali 158 odstotkov BNP, kar je najvišji delež med vsemi državami (Collins, 2006, str. 5).

Ključno vprašanje, ki se sedaj zastavlja, je, zakaj se je rast TNI zgodila v obdobju devetdesetih let. Nепrekinjena rast v ZDA v devetdesetih in relativna apreciacija dolarja sta ustvarila potrebo in željo ameriških podjetij za investiranje v tujini. Naraščajoča integracija evropskega gospodarstva je ustvarila razmere, ki so jih ameriška podjetja želela izkoristiti. Irska je bila kot članica EU ustrezna za lokacijo za investicije. Stroški dela in kakovost delovne sile so bili konkurenčni, prav tako sestava delovne sile, kar je ustrezalo naraščajočim potrebam za investiranje mednarodnih podjetij. Pri tem so imele ključno vlogo še davčne olajšave in do neke mere tudi subvencije (Flinter, 2005, str. 6).

Irski uspeh v privabljanju TNI pa se skriva tudi v pogledu na TNI, ki ni viden samo kot proces ekonomskega razvoja, ampak tudi kot poslovni proces. Poleg prepoznavanja vlad,

administracije, socialnih partnerjev in ustreznih agencij, da je trdna zavezanost k privabljanju TNI ključna za razvoj gospodarstva, je bilo pomembno tudi, da za zagotovitev investiranja Irska ni imela samo določenih konkurenčnih prednosti, ampak je tudi vedela komu in na kakšen način jih mora predstaviti. To se je pokazalo z identifikacijo in zgodnjim izkoriščanjem sektorja za programsko opremo v osemdesetih, klicnih centrih v zgodnjih devetdesetih in e-poslovanjem ter biofarmacijo nedavno (Flinter, 2005, str. 6).

4.3.1 Učinki razlivanja in koristi gospodarstva prejemnika tujih neposrednih investicij

Podjetje zgradi ali kupi svojo podružnico v drugi državi, ker pričakuje višje donose, kot bi jih doseglo domače podjetje z enako investicijo. Vir teh višjih donosov pa je obstoj neke vrste posebnih prednosti, ki jih ima podjetje, pogosto predstavljajo to neke vrste tehnološke prednosti. Kakršnakoli je ta prednost, edini način, s katerim se lahko domača podjetja okoristijo, je nekakšna oblika posrednega prenosa te tehnološke prednosti. Teorija opisuje štiri poti, po katerih lahko pride do takih prenosov (Görg, 2003, str. 3):

- *Imitacija* je klasični mehanizem prenosa za nove proizvode ali proizvodne procese. Uspešnost prenosa je odvisna od kompleksnosti proizvoda oziroma proizvodnje, saj je enostavnejše proizvode/proizvodnje lažje posnemati kot bolj kompleksne. Z imitacijo se lahko prenašajo tudi managerske in organizacijske inovacije.
- *Pridobitev človeškega kapitala*. Ko multinacionalke investirajo v neko ekonomijo, potrebujejo tudi relativno izobraženo delovno silo, ki jo nato še dodatno izobrazijo za svoje potrebe. Vendar te delovne sile ni mogoče prikleniti na podjetje in če se ti delavci odločijo za zamenjavo tujega podjetja z domačim podjetjem, s seboj prinesejo tudi znanje o novi tehnologiji ali o novih managerskih tehnikah. Nekateri pravijo, da je to najpomembnejši kanal za učinek razlitja.
- *Konkurenca*. Tuja in domača podjetja si pri proizvodnji konkurirajo in tudi če domača podjetja ne uspejo posnemati tujih, so prisiljena uporabiti obstoječo tehnologijo bolj učinkovito. Tekmovalnost pa vpliva tudi na hitrost osvojitve nove tehnologije ali na hitrost posnemanja.
- *Izvozno učinek razlitja*. Izvoz navadno predstavlja fiksne stroške, kot so vzpostavitev distribucijske mreže, vzpostavitev transportne infrastrukture, učenja o okusih kupcev. Multinacionalke so navadno dobro opremljene s takimi informacijami in domača podjetja se lahko s sodelovanjem ali s posnemanjem naučijo, kako prodreti na nove trge.

4.3.2 Hitrost učinkov razlivanja

Zastavlja se nam vprašanje, kaj vpliva na hitrost učinkov razlitja na domača podjetja. Ekonomska teorija si glede tega vprašanja ni enotna. Findlay (Görg, 2003, str. 5) poudarja pomembnost *relativne zaostalosti* in »okužitve«. Findlay pravi, da večja kot je razlika v

razvitosti, več je rezerve za razvoj nerazvitega gospodarstva, večji je pritisk za spremembe in zato je nova tehnologija bolj hitro osvojena ali posnemana. Na to hitrost pa naj bi vplivala tudi stopnja »okužbe« ali obsega aktivnosti, ki jih za tuja podjetja delajo domača podjetja, saj naj bi se s tem sodelovanjem prenašale nove tehnologije. Glass in Saggi pa vidita kot ključen dejavnik tehnološko oddaljenost države, iz katere prihaja tuje podjetje, in države gostiteljice. Ta *tehnološka vrzel* predstavlja absorpcijsko sposobnost domačega gospodarstva. Večja kot je, manjša je sposobnost domačih podjetij, da absorbirajo znanje, dostopno pri tujih bolj produktivnih podjetjih (Görg, 2003, str. 5).

4.3.3 Dejanski vpliv TNI na domača podjetja

Učinki sodelovanja domačih podjetij s tujimi multinacionalkami se odražajo na več načinov. Nekatera podjetja so po dologoletnem sodelovanju z multiacionalkami postala specialisti za posebne polproizvode. Druga so posle, ki so jih dobila kot »outsourcing« multiacionalk uporabila kot odsokočno desko k razvoju bolj inovativnega in tehnološko sofisticiranga posla (McKeon, 2004, str. 433).

Rezultati raziskave o vplivu multinacionalk na odpiranje srednjih in malih podjetij s področja informatike kažejo, da so imele multinacionalke velik vpliv pri odpiranju srednjih in malih podjetij, saj je bila večina ustanoviteljev teh podjetij prej zaposlena v multinacionalkah. Ustanovitelji novih podjetij o vplivu multinacionalk pravijo, da so z delom v njih osvojili veliko veščin in izkušenj predvsem s področja mednarodnih trgov, poslovne prakse in menedžmenta. Na vprašanje kakšen vpliv ima primer zaprtja neke multinacionalke na njihovo podjetje, večina podjetnikov odgovarja, da je tak primer predvsem dober vir izučene in izkušene delovne sile za domača podjetja (McKeon, 2004, str. 438).

Strokovnjak iz agencije za spodbujanje novo ustanovljenih podjetij pravi, da je večina ljudi, ki pridejo iskat pomoč, nekdanjih zaposlenih v multinacionalkah. Po njegovih besedah je delo v multinacionalkah poceni in učinkovit način za pridobivanje izkušenj in raznih znanj. V multinacionalkah se zaposleni naučijo veliko o distribucijskih omrežjih, o plačilnih ciklih, o poslovanju v in z velikimi podjetji, o izvozu ipd. Ali kot pravi eden od podjetnikov: »V multinacionalkah vidiš kaj delajo največji in najboljši ter kakšni so standardi za to« (McKeon, 2004, str. 439)

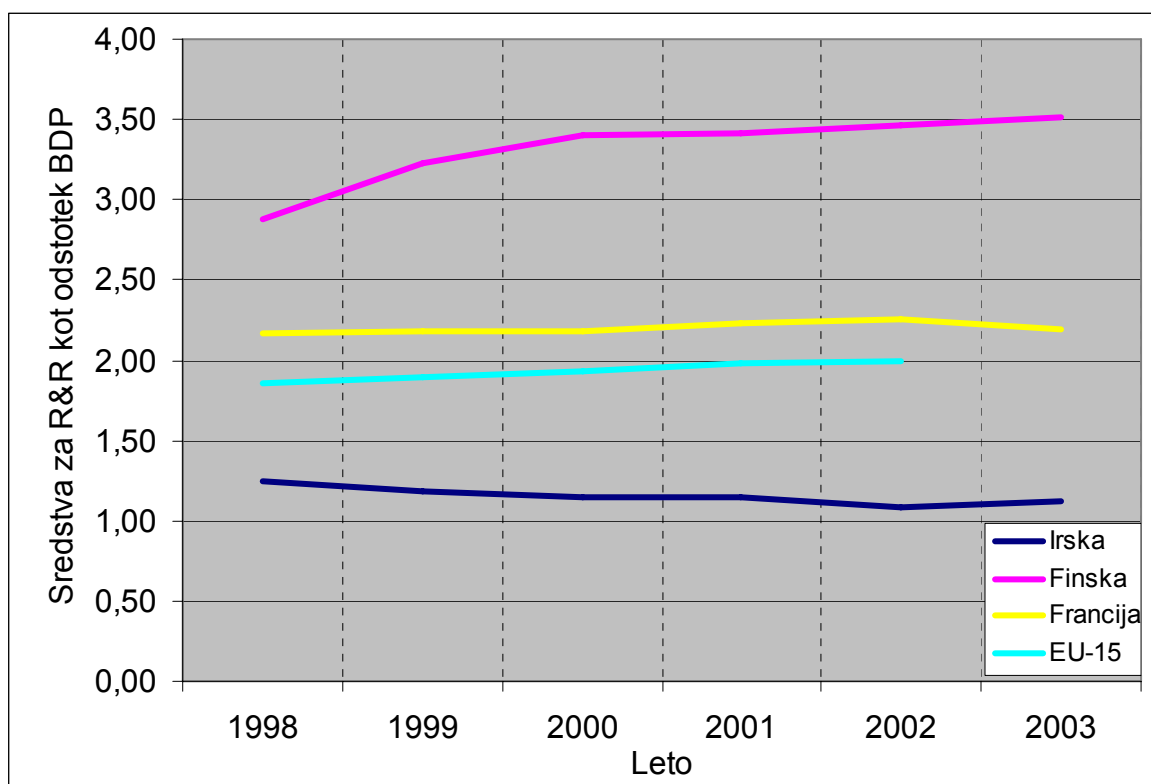
Dirketen vpliv TNI na rast domačih podjetij pa gotovo bolj izrazito predstavi naslednji primer. Leta 1993 se je zaprlo podjetje Digital. To pa je vzpodbudilo razvoj novih, bolj odprtih in diverzificiranih poslovnih idej. Ljudje polni raznih znanj in izkušenj, ki so se jih naučili in razvili v podjetju Digital, so postali brezposelni. Pogled na ta tragičen dogodek je bil čez šest let videti veliko bolj optimističen. 90 odstotkov teh zaposlenih je bilo v delovnem razmerju za polni delovni čas, 10 odstotkov pa je oprlo svoj podjetja. Drugi primer prenosa zanja pa predstavlja primer domačega podjetja DLG s šestdesetimi zaposlenimi, katerega direktor je prej delal v mednarodnem podjetju Lotus. Direktor ni zgolj uporabil svojih

managerskih znanj, ki jih je osvojil pri podjetju Lotus, za vodenje podjetja DLG, ampak je tudi svojim podrejenimi pomagal osvojiti znanja o najboljših načini poslovanja in vodenja (McKeon, 2004, str. 436)

4.4 Druga plat Irske zgodbe o uspehu

Ko se govori o razvoju Irske, se vedno govori o visoko tehnološki proizvodnji, ki je prišla na Irsko. Za prikazovanje take proizvodnje ni velikih težav. Končni proizvodi narejeni in prodani pri irskih podružnicah multinacionalk so res tehnološki dosežki, od računalniških čipov do zadnjih farmacevtskih in medicinskih proizvodov, vendar so le redki v celoti nastali na Irskem. Čeprav se na Irskem opravi večina del, ki so znatno bolj zahtevna kot rutinirano sestavljanje, so najvišje organizacijske funkcije, kot so managerske, finančne, raziskave in razvoj ter marketing, vodene iz njihovih starševskih podjetij. Povprečen strokovni nivo v visoko tehnoloških sektorjih je pomemben, vendar ne dramatično nad povprečjem za celotno Irsko industrijo: 19 odstotkov zaposlenih v sektorjih s tujim lastništvom predstavljajo administrativni ali tehnični kadri, v primerjavi s 14 odstotki v celoti proizvodnji. Kljub relativni pomembnosti proizvodnje v irskem gospodarstvu so izdatki za raziskave in razvoj kot delež BDP pod povprečjem EU (Walsh, 2001, str. 224).

Slika 12: Obseg sredstev namenjen za raziskave in razvoj kot odstotek BDP za Irsko, Finsko, Francijo in EU-15 v obdobju od 1998 do 2003

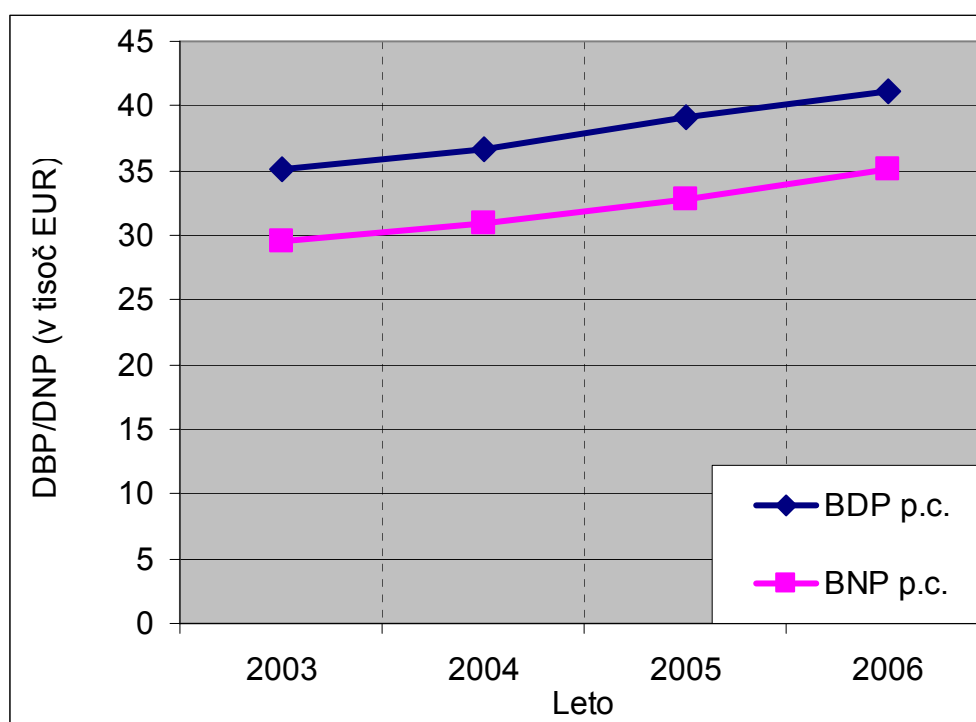

Vir: Frank, 2005, str. 2.

Pomembna posledica nizke stopnje davka na dobiček na Irskem v irski zgodbi o uspehu je tudi obseg koriščenja transfernih cen. Nizke stopnje davka na dobiček spodbujajo podjetja pri uporabi različnih notranjih cenovnih strategij, da napihnejo dobičke irskih podružnic. Sektorji, ki so se razcveteli na Irskem, so prav tisti, ki so s pomočjo transfernih cen sposobni minimizirati njihovo globalno obdavčitev. Te sektorji so »patentno intenzivno«, bolj kot kapitalno ali tehnološko intenzivni. Štiri sektorji kažejo karakteristike, ki so lahko razložene samo z namero uveljavljanja najbolj ugodne globalne obdavčitve: koncentracije za pijače (cola concentrates), programska oprema, posebna organska bazna kemija in računalništvo. Razlika med Irsko in Evropo v neto proizvodnji na zaposlenega v industriji koncentratov za pijače je bila £ ½ milijona v letu 1995 (Walsh, 2001, str. 224)

Lociranje proizvodnje izredno dobičkonosnih multinacionalk na Irskem je napihnilo kazalce za proizvodnjo in za izvoz v določenih sektorjih gospodarstva, kar je vodilo k naraščajočim odtekanjem dobičkov in ostalih plačil iz države. To je lepo vidno v nenavadno veliki vrzeli med BDP in BNP. Leta 1998 je BDP presegal BNP za 14,3 odstotka, kar je največja vrzel v OECD (Walsh, 2001, str. 225).

Slika 13: Vrzel med Irskim bruto družbenim proizvodom in bruto nacionalnim proizvodom po tekočih cenah za obdobje 2003 do 2006

Vir: Central Statistic Office Ireland, 2007

Ekonomski teorija uči, da se države v razvoju lahko hitreje razvijajo s pomočjo tujih neposrednih investicij in učinkov razlivanja (spillover effect), kar naj bi se poznalo v rasti produktivnosti, izvoza in razvoja države nasploh. Zastavlja se nam vprašanje, ali do tega res prihaja?

Mnogo ekonometričnih raziskav je bilo opravljenih o pomembnosti učinkov razlitja. Rezultati pa ne potrjujejo in ne zanikajo pomembnosti. Za to je možnih več vzrokov. Prvi, kljub teoretičnemu prepričanju o pomembnosti učinkov razlitja so ti lahko enostavno nepomembni. V praksi so multinacionalke lahko uspešne v prikrivanju svojih specifičnih konkurenčnih prednosti in do razlitja ne pride. Drugi možen vzrok je, da učinki razlitja obstajajo in so del ostanka (residual), ki se pojavlja v vseh enačbah rasti in nismo uspeli oblikovati pravih statističnih metod ali nismo imeli pravih podatkov. Naslednji možen vzrok je heterogenost učinkov razlitja in zato jih študije iz agregatnih podatkov niso uspele zajeti (Görg, 2003, str. 1).

Od 40 raziskav o horizontalnih učinkih razlivanja jih je 19 ugotovilo statistično značilne pozitivne učinke. 15 študij ni ugotovilo statistično značilnih učinkov, ostale pa so zaznale negativne učinke. Torej so ugotovitve iz omenjenih raziskav v najboljšem primeru mešane in ne moremo z gotovostjo trditi, ali domača podjetja vedno profitirajo s prisotnostjo tujih podjetij. Za to je možnih več vzrokov. Če pogledamo najbolj optimističnega, je, da se učinki razlivanja dogajajo, le da za jih ekonometrične analize ne uspejo zaznati (Görg, 2003, str.7).

Najbolj verjeten razlog je, da tuja podjetja znižujejo produktivnost domačih podjetij s tekmovalnostjo, saj imajo tuja podjetja zaradi posebnih tehnoloških prednosti nižje marginalne stroške, kar jim omogoča, da odtegnejo povpraševanje domačim podjetjem in jih prisilijo k zmanjšanju proizvodnje in dvignejo njihovo krivuljo povprečnih stroškov. Drugi možen razlog je, da so tuja podjetja tako uspešna pri varovanju skrivnosti svojih specifičnih prednosti, da do učinkov razlivanja ne pride. Tretji možen razlog je, da do učinkov razlivanja prihaja, vendar jih ekonometrične analize niso bile sposobne zajeti. Četrty možen razlog je, da do učinkov razlivanja ne prihaja horizontalno, znotraj določene industrije, ampak vertikalno, med različnimi industrijami, ki niso zajete v ekonometričnih raziskavah (Görg, 2003, str.8).

5 Položaj Irske danes in izzivi za prihodnost

Irska je imela najhitrejše rastoče gospodarstvo v letu 2006 na območju Europe in pričakuje se, da bi ohranila vodilni položaj med državami iz evropskega monetarnega območja v letih 2007 in 2008 po poročilih agencije PricewaterhouseCoopers's za gospodarstva Evropske unije (Ireland's GDP growth rate forecast to be more than double the average Eurozone growth rate for 2007, 2007).

Tabela 5: Gospodraske rasti za izbrane države za leto 2006 in napovedi za leti 2007 in 2008

	2006	2007	2008
Euroregija	2,6	2,3	2,1
Irska	6,0	5,4	4,6
Finska	5,5	3,3	2,8
Luksemburg	5,5	5,2	4,5
Slovenija	5,2	4,8	4,0
Španija	3,9	3,7	2,8
Grčija	3,8	3,5	3,3
Avstrija	3,1	2,8	2,1
Belgija	3,1	2,8	2,1
Nizozemska	2,9	2,9	2,5
Nemčija	2,7	1,9	2,0
Francija	2,0	2,0	2,0
Italija	1,9	1,4	1,4
Portugalska	1,3	1,5	1,4
Velika Britanija	2,7	2,6	2,4

Vir: Irelands GDP growth rate forecast to bo more than double the average Eurolad growth rate for 2007, 2007.

Po zadnjih napovedih agencija PricewaterhouseCoopers's napoveduje, da bo irsko gospodarstvo raslo z 5,4 odstotno gospodarsko rastjo v letu 2007 in 4,6 odstotno rastjo v letu 2008, kar je več kot dvakratna povprečna gospodarska rast Evropske unije. Za leti 2007 in 2008 ne predvidevajo samo, da bo irska gospodarska rast večja od štirih velikih gospodarstev Evropske unije (Velike Britanije, Nemčije, Francije in Italije), ampak tudi pričakujejo, da bo imela višje rasti tudi od Luksemburga in Slovenije, ki sta tudi gospodarstvi z izjemnima stopnjama rasti (Irelands GDP growth rate forecast to bo more than double the average Eurolad growth rate for 2007, 2007).

Prav tako so optimistične besede Sana Dorgana, direktorja IDA (IDA Ireland end of Year Statement 2006, 2007):

»Zelo veliki investicijski dosežki v letu 2006 v kombinaciji z nadaljnjim sodelovanjem nacionalnih naporov za transformacijo Irske v še bolj napredno ekonomijo znanja nam vlivajo veliko zaupanja v našo sposobnost za pridobivanje novih investicijskih projektov v letu 2007.«

»Kakovost investicij globalnih podjetij na Irsko je med najvišjimi standardi, kar odseva tako izreden razvoj poslovnega ekosistema na Irskem. Investicije v preteklem letu, kot na primer od podjetja Amgen, in investicije v raziskave in razvoj podjetij Cisco, GlaxoSmithKline, PepisiCo in Georgia Tech so jasen dokaz tega razvoja« (IDA Ireland end of Year Statement 2006, 2007).

»Velika je sprememba, kaj ponuja Irska mednarodnim investitorjem od leta 2000, ki je bilo zadnje leto količinsko usmerjene rasti, sedaj je naša rast kakovostno usmerjena. Takrat smo merili števila delovnih mest, sedaj merimo vrednost delovnih mest. V preteklosti smo skrbeli za odpiranje delovnih mest, ker je bilo pomembno zaposlovanje. Sedaj, ko še vedno odpiramo delovna mesta (3.800 novih delovnih mest v letu 2006 v podjetjih, ki jih podpira IDA), je poudarek na ustvarjanju novih priložnosti in dvigovanju življenjskega standarda. Kot rezultat tega sedanja delovna mesta težijo k temu, da so bolj zadovoljujoča in boljše plačana« (IDA Ireland end of Year Statement 2006, 2007).

V preteklih letih je IDA v tesnem sodelovanju s ključnimi nacionalnimi partnerji spremenila Irsko v napredno na znanju temelječe gospodarstvo, ki odseva globalne spremembe v poslovanju. To vključuje ustvarjanje novih prednosti in pozicioniranje Irske kot destinacije za aktivnosti in sektorje, temelječe na znanju. Uspeh te strategije se je nadaljeval tudi v letu 2006 in Irska je sedaj v vodilnem položaju v veliko od ključnih segmentov, v katerih se bori. V biofarmaciji sta se Amgen in Eli Lilly pridružila na Irskem že obstoječim Schering Plough, Wyeth, Genzyme in Centocor, kar postavlja Irsko na zemljevid lokacij za razvoj in proizvodnjo najnovejših zdravil izven ZDA. Prav tako je na področju digitalnih medijev Irska s podjetji Amazon, Google, eBay in Yahoo. Vodilna pozicija na področju informacijskih in komunikacijskih tehnologij se je okrepila z novimi investicijami Cisco, IBM, Netgear, Sandisk in Trend Micra. V sektorju finančnih storitev so na novo investirali Citco, Northern Trust in Vesta (IDA Ireland end of Year Statement 2006, 2007).

Irska je sedaj globalni tekmelec za investicije v R&R multinacionalnih podjetij in vodilnih raziskovalnih inštitucij. To so rezultati skupnega npora in vladne politike za izgradnjo močne skupnosti prvovrstnih znanstvenikov in tehnologov v akademskih institucijah in še posebno krepitve poslovnega in akademskega sodelovanja. To omogoča ustvarjanje pomembnih raziskovalnih in razvojnih sposobnosti za podjetja, locirana na Irskem, kar je korak, ki omogoča Irski prihodnjo konkurenčnost in neprekinjeno rast (IDA Ireland end of Year Statement 2006, 2007).

Usmeritev na pridobivanje TNI in na investiranje v izobraževanje je na drugi strani pomenilo, da sredstva niso bila razpoložljiva za druge investicije. Ko se je gospodarstvo hitro razvijalo, je naraščala tudi potreba po investicijah v cestno infrastrukturo. Da bi uspeli zagotoviti potrebne investicije v cestno infrastrukturo, se je razvilo javno-zasebno partnerstvo s prisotnostjo partnerjev iz tujine (Flinter, 2005, str. 8).

Sprememba stroškov delovne sile in potreba po novem viru konkurenčnosti sta privedli vlado k odločitvi za ustanovitev nove organizacije v letu 2000, in sicer Irske znanstvene fundacije (Science Foundation Ireland). Njena naloga je privabljanje akademskega raziskovanja v ključnih tehnologijah povezanih z informacijsko tehnologijo in z biofarmacijo. S tem naj bi bila Irska konkurenčnost podprta s povečanimi investicijami v raziskave na ključnih področjih. Petletni proračun znanstvene fundacije znaša čez 750 milijonov dolarjev, z njim

naj bi dosegli pomemben dvig nivoja in globine raziskovanja na irskih univerzah z vzpostavljanjem tesnejših povezav med gospodarstvom in raziskovalnimi centri (Flinter, 2005, str. 8).

Izziv Irske danes je doseči novo stopnjo razvoja, ki bo potrebovala enako stopnjo odločenosti in naporov. Državna politika (public policy) bo morala nadaljevati z izumljanjem same sebe. Uvajati spremembe v obdobju uspeha zna biti v nekaterih pogledih težavnejše kot v obdobju krize. Snovalci politike se ne smejo prestrašiti tega, mogoče pa morajo biti opozorjeni z besedami Črnega Princa: »Morali bi imeti vedno v mislih, da ni nič težjega, nič bolj negotovega uspeha in bolj nevarnega za izpeljati, kot spreminjati državno ureditev. Inovator si nakoplje sovražnike v tistih, ki so bili uspešni v prejšnji ureditvi in dobi le mlačno podporo tistih, ki bodo uspevali v novi ureditvi« (Flinter, 2005, str. 9).

Irska bo tudi v prihodnje nadaljevala z odkrivanjem prednosti za privabljanje TNI. Leta 2007 pa se bo začel izvajati tudi nov Nacionalni razvojni plan, katerega glavni namen je nadaljevanje investiranja v infrastrukturo in aktivno spodbujanje na znanju temelječih aktivnosti. Ključne investicije, ki so temelj za nadaljnji uspeh, so (IDA Ireland end of Year Statement 2006, 2007):

- investicije v transportno infrastrukturo, kot so ceste, letališča in javni prevoz,
- dobava konkurenčne in stabilne energije,
- spodbujanje študija znanosti, inženirstva in poslovnih ved,
- vzpostavljanje povezanega in inovativnega raziskovalnega okolja.

Tekmovanje za TNI je neizprosno in globalno. Investitorji imajo nešteto možnih lokacij za vsak delček njihovega poslovnega procesa. Globalne korporacije lahko organizirajo njihovo delo v realni ali virtualni obliki in izberejo najbolj učinkovite lokacije za vsak del. Pri tem iščejo prave ljudi s pravimi sposobnostmi, podporni ekosistem in infrastrukturo in pozitivno v prihodnost usmerjeno vedenje. To so tudi ključne in jasne značilnosti Irske (IDA Ireland end of Year Statement 2006, 2007).

Opravljanje R&R na bolj stroškovno ugodnih lokacijah je naraščajoči fenomen. Kummerle je leta 1999 opazoval 32 multinacionalk v farmacevtski industriji in industriji elektronike ter odkril, da se je število njihovega raziskovalnega osebja v tujini povečalo iz 6 odstotkov leta 1965 na več kot 25 odstotkov leta 2006, medtem ko se je število raziskovalnih laboratorijev v tujini povečalo iz 14 na 84 (Barry, 2006, str. 16).

Z naraščanjem R&R, ki se opravljajo v tujini, in z Irsko konvergenco s povprečnim zahodnoevropskim življenjskim standardom na začetku novega tisočletja ter verjetno tudi kot odgovor na naraščajočo grožnjo nizkih stopenj davka na dobiček v centralni in vzhodni Evropi so se znanost, tehnologija in inovacijska politika pojavili v osrčju Irske ekonomske politike (Barry, 2006, str. 17).

To je bilo napovedano v prvi irski beli knjigi o znanosti, tehnologiji in inovacijah leta 1996 ter podkrepjeno s petkratnim povečanjem investicij na to področje v državnem razvojnem planu za obdobje 2000-2006 s Programom za raziskave leta 1998, ki je vzpostavil 24 velikih raziskovalnih centrov, ter z vzpostavitvijo Irske znanstvene fundacije (Science Foundation Ireland – SFI) leta 2000 (Barry, 2006, str. 17).

Irska znanstvena fundacija je nastala po raziskavi o prihodnosti tehnologije, ki jo je izvedla državna agencija Forfas in v kateri so spraševali managerje partnerskih podjetij, kje vidijo njihova podjetja čez 10 do 15 let ter kaj lahko Irska vlada stori kot odgovor na te spremembe. Njihov odgovor je bil, da Irska ni več lokacija s poceni delovno silo in zato bi morala zagotoviti visoko usposobljene inženirje in raziskovalce. Postati bi morala center za inovacije, raziskave, dizajn in razvoj (Barry, 2006, str. 17).

Raziskava je predlagala vzpostavitev Tehnološkega razvojnega fonda (Technology Foresight Fund) za spodbujanje in financiranje znanstvenih in praktičnih raziskav na Irskem. Irska znanstvena fundacija pa bi upravljala ta fond. Poleg zagotavljanja sredstev za podporo raziskav bi fundacija vzpostavljala partnerstva med raziskovalnimi institucijami in gospodarstvom (Barry, 2006, str. 17).

V zadnjem obdobju se je nova strategija začela zelo razvijati. Bell Labs je najavil namero, da bi vzpostavil glavni R&R center v Dublinu, ki bi bil povezan z akademskim centrom ene izmed mestnih univerz. Prav tako je Hewlett-Packard najavil odprtje vrhunskega centra za razvoj tehnologij v njegovih prostorih zunaj Dublina. Intel je vzpostavil inovacijski center pri Dublinu in povečal investicije v raziskovalni center v Limericku. Povezal se je tudi s tremi univerzami v akademskem Centru za raziskovanje prilagodljivih nanostruktur in nanonaprav. IBM je v tem obdobju najavil velike investicije v R&R programske opreme v Dublinu. Kot pravi eden izmed IBM-ovih direktorjev, je na to odločitev vplivala razpoložljivost potrebnih veščin, močna podpora agencije IDA in pomembne vloge Irske znanstvene fundacije. Številne investicije v R&R so se izvedle tudi na področju biotehnologije in farmacije (Barry, 2006, str. 18).

6 Sklep

Irska se je s pomočjo tujih neposrednih investicij preobrazila iz evropskega reveža v Keltskega tigra. Sestopila je z vrhov neuglednih lestvic, ki merijo stopnje brezposelnosti, stopnje zadolženosti javnih financ glede na BDP, stopnje emigracij ipd. ter se povzpela na sam vrh lestvic, ki merijo gospodarsko rast in novo ustvarjena delovna mesta.

Po grenkem spoznanju, da protekcionistična politika ne bo prinesla nadaljnega razvoja, se je Irska usmerila k odprti trgovini. Sprostila je zakon o tujem lastništvu podjetij in uvedla nično stopnjo na dobiček od proizvodnje za izvoz. To je bil prvi korak k oblikovanju Irske kot

atraktivne destinacije za TNI. Ta korak je dokaj hitro pokazal rezultate, saj so tuja podjetja začela vzpostavljati proizvodnjo na Irskem in BDP na prebivalca se je po obdobju stagniranja začel dvigovati. Nato je Irska k temu koraku dodala naslednje korake, ki so jo delali še konkurenčnejšo. Tako je na primer izboljšala izobraževalni sistem in s tem ustvarila zadosten obseg izobražene delovne sile, da so lahko visoko tehnološka podjetja vzpostavila proizvodnjo. Ustanovila je tudi organ, ki se je ukvarjal z gradnjo imidža države kot destinacije za TNI in jih tudi aktivno privabljal.

Z uvedbo enotnega gospodarskega trga so stopnje gospodarske rasti izjemno narasle in Irska se je začela hitro dvigati na lestvicah razvitosti držav. Mnoga podjetja, predvsem iz ZDA in Japonske, so zaradi številnih ugodnosti, kot so nizka stopnja davka na dobiček, angleško govoreča delovna sila, poceni in izobražena delovna sila ter dostop do celotnega evropskega trga, postavila svojo proizvodnjo na Irsko. To je se odrazilo na veliko področjih. Nezaposlenost je upadla in stopnja aktivnega prebivalstva je dosegla rekordno vrednost. Emigracije, ki so bile dolgo zelo pereč problem Irske, so se spremenile v imigracije. Veliko irskih izseljencev se je začelo vračati v domovino in s seboj so prinašali znanja, ki so jih osvojili v tujini. Intenzivnost na področju tujih vlaganj v tem obdobju nam prikaže podatek, da se je med letoma 1987 in 2000 število delovnih mest v proizvodnih podjetjih v tuji lasti povečalo za 50 odstotkov ter da so leta 1999 podjetja v tuji lasti ustvarila tri četrtine celotnega izvoza Irske.

Mnogi pa dvomijo v ustreznost takega razvoja Irske, saj naj bi bile zneski BDP napihnjeni, ker naj bi si podjetja s transfernimi cenami prizadevala za čim nižjo globalno obdavčitev. Prav tako se pojavljajo dvomi v razvoj domačega gospodarstva s pomočjo TNI, saj naj domača podjetja ne bi sodelovala s tujimi podjetji kot dobavitelji. Prav tako mnogi opozarjajo, da so podjetja, ki pridejo s TNI, zelo mobilna in v stalnem iskanju najugodnejših pogojev poslovanja.

Ne glede na vse dvome pa lahko ugotovimo, da se je Irska v omenjenem obdobju zelo razvila in le ugibamo lahko, kakšen razvoj bi Irska dosegla, če bi se odpovedala TNI. Lahko pa pogledamo, kakšno stopnjo razvitosti so dosegle države, ki so delale Irski družbo na repu lestvice razvitosti še pred tremi desetletji. Zavedati se moramo, da je Irska veljala za evropskega reveža, da je bilo njeno gospodarstvo nerazvito in usmerjeno predvsem v kmetijstvo in prehrambeno industrijo. Vsakršen razvoj tradicionalne industrije je bil že na začetku soočen z visokimi transportnimi stroški. Zametkov za visoko tehnološko industrijo pa gospodarstvo ni kazalo. S pomočjo TNI se je gospodarstvo razvilo in odpravila se je brezposelnost. Na Irsko se je preneslo veliko kapitala in znanj. Četudi bi se sedaj tuja podjetja začela seliti drugam, bi določen del kapitala ostal, ostala pa bi podjetniška infrastruktura in tudi znanja, ki so jih pridobili delavci; vse to pa bi predstavljalo dobro izhodišče in možnosti za nadaljni razvoj.

Literatura

1. Barry Frank: EU Accession and FDI flows to CEE countries: Lessons from the Irish experience. Dublin : University College Dublin, 2002. 18 str.
2. Barry Frank: FDI and Irish Economic Development over Four Stages of European Integration, University College Dublin.
[URL: www.cepii.org/anglaisgraph/communications/pdf/2006/09100206/barry.pdf], 2006. 25 str.
3. Berry Rebekah: U.S. Foreign Direct Investment in Ireland: Making the Most of Other People's Money. 29 str.
[URL: www.lehigh.edu/~incntr/publications/perspectives/v19/Berry.PDF], 3.4.2007
4. Collins Patrick et al.: Innovation Systems in the European Periphery: the case of Ireland and Greece. Galway, National University of Ireland, 2006. 29 str.
5. Flinter Dan: The transformation of the Irish economy – The role of public policy. CIT Working Paper 052112. B.k. : Clemson University Center for International Trade, 2005, 9 str.
6. Frank Simon: R & D expenditure in the European Union, Statistic in focus, Eurostat, B.k., 2005, 8 str.
[URL: <http://www.economicwebinstitute.org/data/r&d2005.pdf>] 19.09.2007
7. Gilmore Audrey et al.: Factors influencing foreign direct investment and international joint ventures: A comparative study of Northern Ireland and Bahrain. International Marketing Review, London, (20) 2003, 2, str. 195 – 215
8. Görg Holger: Much Ado About Nothing? Do Domestic Firms Really Benefit from Foreign Direct Investment?. Nottingham, University of Nottingham, 2003. 38 str.
9. McKeon Helen, Johnston Kate, Colette Henry: Multinational companies as a source of entrepreneurial learning: examples from IT sector in Ireland. Education + Training, Bradford, (46) 2004, 8/9, str. 433 - 443
10. O'Connor T.: Foreign Direct Investment and Indigenous Industry in Ireland: Review of Evidence. Working paper 22/01. 61 str.
11. Ó'Gráda C.: A Rocky Road: The Irish Economy since the 1920s. Manchester : Manchester University Press, 1997. 272 str.
12. Ruane Frances: Export Platform FDI and Dualistic Development. Institute for International Studies, Trinity College, 2006. 39 str.
13. Slapnik Simona: Gospodarski razvoj Irske po vstopu v Evropsko unijo. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2004. 52 str.
14. Thangavelu Shandre et al.: Lessons from "Benchmark" Countries: Korea & Ireland. Sigapore : National University of Singapore, 2006. 20 str.
15. Walsh Brendan: A case Study of Ireland. Tax Reform in Canada: Our Path to Greater Prosperity. A Fraser Institute Conference. Toronto : The Fraser Institute, 2001, str. 207 – 228

Viri

1. Central Statistic Office Ireland. [URL: <http://www.cso.ie/statistics/nationalingp.htm>], 18.9.2007.
2. Economics Web Institute. [URL: <http://www.economicswebinstitute.org>], 18.9.2007
3. European Migration Centre Berlin. [URL: http://www.emz-berlin.de/Statistik_2/ie/ie_06.htm], 17.9.2007.
4. Eurostat portal. [URL: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>], 30.9.2007.
5. Finfacts. [URL: <http://www.finfacts.ie/comment/irelandeunetreceiptsbenefits.htm>], 31.9.2007.
6. IDA Ireland end of Year Statement 2006. [URL: http://www.idaireland.com/home/news.aspx?id=9&version=print&content_id=635], 2.1.2007.
7. Ireland fun facts. [URL: <http://www.ireland-fun-facts.com/republicofirelandfacts.html#ireland%20population>], 6.5.2007.
8. Irish Employees continue to pay lowest direct tax in Europe, Deloitte. [URL: http://www.deloitte.com/dtt/press_release/0,1014,sid%253D2883%2526cid%253D139441,00.html], 18.12.2006.
9. Irelands GDP growth rate forecast to bo more than double the average Eurolad growth rate for 2007, Price WatterHouse Coopers. [URL: <http://www.pwc.com/extweb/ncpressrelease.nsf/docid/F3004FB1534CAAB2802572C6003B2A89>], 7.9.2007.
10. Unctad UNCTAD WID Country Profile: Ireland. [URL: http://www.unctad.org/sections/dite_fdistat/docs/wid_cp_ie_en.pdf], 19.9.2005.
11. Worldwide Tax. [URL: <http://www.worldwide-tax.com/index.asp#partthree>], 31.9.2007.

Kratice in okrajšave

BDP – bruto družbeni proizvod

BNP – bruto nacionalni proizvod

EU – Evropska unija

EU(12) - 12 članic Evropske unije (za Belgijo, Dansko, Nemčijo, Irsko, Grčijo, Španijo, Francijo, Italijo, Luksemburg, Nizozemsko, Portugalsko in Francijo)

EUR - Evro

IDA – Razvojna agencija Irske

OECD – Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj

R&R – raziskave in razvoj

TNI – Tuje neposredne investicije

USD – Ameriški dolar

ZDA – Združene države Amerike